

Landbruget i 1950.

Af professor K. Skovgaard.

Det svundne år vil blive stående i erindringen som et dystert og svært år, hvor storpolitiske forviklinger og kriser afløste hinanden i hurtig rækkefølge og førte til en stadig stigende spænding, til en stadig voksende følelse af utryghed og uvished, og nu ved årets slutning er man stillet over for det tragiske spørgsmål, om det vil lykkes at bevare freden eller den tilstand, som man har vænnet sig til at kalde fred.

Ved årsskiftet i fjor var det virkningerne af devalueringen og beslutningerne om liberalisering af handelen i Vesteuropa, der var det store problem. I årets to første kvartaler viste det sig, at de trufne foranstaltninger vel ikke var noget universalmiddel til at rette skævhederne i Vestlandenes økonomi op, men udviklingen gav dog forhåbninger om, at det i overensstemmelse med de satte mål efterhånden skulle kunne lykkes igennem en voksende produktion og økonomisk aktivitet at formindske det store underskud på handelsbalancen mellem dollarslandene og de øvrige Vestlande, der i efterkrigsårene havde voldt så mange vanskeligheder.

Med Koreakrigens udbrud og de derefter følgende drastiske beslutninger om oprustning i U. S. A. og de øvrige Atlantpagtlande blev der imidlertid sat økonomiske kræfter i bevægelse, som stillede alle tidligere trufne foranstaltninger i skygge. Med det uhyre amerikanske oprustningsprogram er U. S. A.'s stilling i verdenshandelen på kort tid blevet totalt ændret; det store amerikanske eksportoverskud er blevet vendt om til et importoverskud, og da man antagelig står ved indledningen til en flerårig udvikling, er dollarsproblemet blevet løst, omend på en højst beklagelig måde. Konsekvensen heraf vil være, at de store ame-

rikanske hjælpeforanstaltninger over for andre lande fuldstændig ændrer karakter, og bl. a. er det allerede bebudet, at Marshall-hjælpen vil blive afkortet både i beløb og varighed.

I virkeligheden har man i U. S. A. indført en tilnærmet krigsøkonomi, og en lignende udvikling baner sig vej i andre lande, hvilket vil sige, at uhyre mængder af produktionsmidler unddrages det civile forbrug, og at genopbygningen i gunstigste tilfælde forsinkes, måske helt standses. Og dog vil man sige, at de stærkt forøgede byrder og afsavn, der derved pålægges befolkningerne, er en billig pris, hvis de er vilkåret for at undgå krigen.

For vort lands økonomi fik den økonomiske udvikling i det svundne år et ugunstigt forløb. Allerede virkningerne af devalueringen og liberaliseringen gik os i årets første halvdel handelsmæssigt særlt imod, og da oprustningens forbrug og oprustningspsykosen tilsammen virkede stærkt forøgende på efterspørgselen af de varer, der udgør hovedparten af vor import, men lod priserne på vore hovedeksportvarer praktisk taget upåvirkede, opstod der et stærkt voksende underskud på vor handelsbalance. De politiske magtfaktorer kunne alt for sent enes om de midler, der i denne situation skulle tages i anvendelse for at bringe befolkningens levestandard i overensstemmelse med landets stærkt forringede indtjeningssevne, og desværre må man sige, at man med de nu trufne foranstaltninger hverken i princip eller med hensyn til virkning har taget skridtet så fuldt ud, som det vil vise sig at være nødvendigt.

For landbruget blev året rent produktionsmæssigt et godt og frugtbart år, ja selv om der har været genvordigheder, var det som helhed et af de bedste, man har oplevet. Skønt priserne på landbrugsvarer nærmest var lavere end året før, gav året som helhed på grund af en stærkt forøget produktion et godt økonomisk resultat som i høj grad har afsvækket den ugunstige udvikling på vor handelsbalance og dermed formindsket de byrder, som befolkningen ellers havde måttet bære. I årets sidste halvdel gjorde de stærke

stigninger i priserne på mange vigtige produktionsmidler sig gældende i voksende grad, og hvis ikke omkostningsstigningen kompenseres med forhøjede eksportpriser, vil det økonomiske resultat i det kommende år selv under gunstige produktionsforhold blive betydelig forringet.

I årets løb er der gjort gode fremskridt i effektivisering og rationalisering af landbrugsproduktionen, men en endelig løsning af problemet om frigørelse for råstofindførselen er ikke umiddelbart forestående, og da Marshall-hjælpens bebudede afkortning vil påvirke indførselsmulighederne yderst ugunstigt, vil man i det kommende år blive stillet over for væsentlige beslutninger om fremskyndelse af ændringer i produktionsplanlægningen, ligesom kravet om finansieringen af den opnåelige råstofimport til landbruget kan få betydningsfulde virkninger på landets samlede importprogram.

Vejr- og vækstforhold.

Vinteren 1949—50 var mild. Efter megen kulde i januar fulgte en mild, men meget fugtig februar og en mild, ret tør marts, men jorden var så våd, at såningen først kom i gang omkring 1. april. Det milde vejr fortsatte i april ledsaget af megen nedbør, og der var derfor mange steder vanskeligheder med at få såningen afsluttet i månedens løb. Da forårskornet løb hurtigt op i det milde, fugtige vejr, var på mange ejendomme de førstsæede vårsædsmarker helt grønne, inden man fik sået de sidste.

I den milde vinter klarede de overvintrende afgrøder sig godt og kom hurtigt i vækst; man oplevede derfor en grøn påske først i april. I løbet af måneden begyndte udbindingen af kreaturer, og omkring maj var der rigelig græsning. Maj-juni måneder blev tørre og ret varme, men vinterfugtigheden var dog så rigelig, at den alle steder kunne sikre en stor høst, som blev let gennemført i det gode vejr i juni. Roedyndingen kunne i det tørre vejr gennemføres ret hurtigt og effektivt, selv om der ofte hørtes klager over mangel på arbejdskraft.

Tørken nåede mange steder at tilføje afgrøderne en skade, som selv den meget store nedbør i de følgende måneder ikke kunne oprette. Fra juli havde alle de følgende måneder året ud over, og nogle meget over normal nedbør. Det gav særdeles gode vækstforhold for roer og græs, men nedbøren har dog i flere af de vestligste egne været så stor, at der opstod vandskade.

I det fugtige vejr måtte høsten blive besværlig, og kvaliteten af kærne og halm led ofte betydelig skade. I nogle, heldigvis dog stærkt begrænsede områder, fik man ikke al kornhøsten bjærget.

Det fugtige vejr sinkede høsten og vanskeliggjorde eller umuliggjorde jordens efterårsbehandling, og da september var særlig våd, gik det besværligt med vintersædens såning. Mange landmænd opgav helt at så vintersæd, og næsten overalt blev den sent sået, ofte under dårlige omstændigheder. Det fugtige, milde efterår har dog rettet dette op, så vintersædsmarkerne ved årets udgang gennemgående står med en god og tæt bestand.

Rodfrugtmarkerne groede vældigt til i det fugtige efterårsvejr og stod med en usædvanlig topfrodighed. De gule blade undgik man dog ikke at se, men det synes jo også nu konstateret, at de skyldes en virus, som overføres af bladlus. Den megen nedbør har skadet kvaliteten af kartoflerne, som ofte blev en del angrebet af skimmel, og også kålroerne blev undertiden angrebet af sygdom. Desuden blev roernes tørstofindhold lavt som sædvanligt i de fugtige år.

Roehøsten var et kapitel for sig. Roehøsten var meget stor og vejret umedgørligt, og det blev derfor et usædvanligt hårdt arbejde for folk og heste at bjærge den store høst hjem. I sukkerroeegnene var det særligt hårdt på den svære jord. Mange roer stod i jorden endnu i december, og leveringerne til fabrikkerne fortsætter til langt ind i januar.

Arbejdet med roehøsten er blevet stærkt forøget i de senere år med udnyttelsen af roetoppen, da vægten af toppen af fodersukkerroer og sukkerroer er ca. det halve af rodvægten; til det stærkt forøgede kørselsarbejde kommer des-

uden arbejdet med ensileringen. Det er dog det almindelige indtryk, at der aldrig er blevet bjærget så megen roetop som i år, og det har da også været lidet rationelt, at en så værdifuld afgrøde har fået lov at gå til spilde i det omfang, det har været tilfældet tidligere.

Det fugtige efterår og den vanskelige rodfrugthøst har forsinket det øvrige efterårsarbejde. Efterårs- og vinterpløjningen er stærkt forsinket, og man har ofte set forsømte stubmarker med en tidselbestand, der ikke lover godt for næste år.

Ved årets udgang stod alle de overvintrende afgrøder med en smuk grøn og tæt bestand, som giver forhåbninger for næste år.

Arealanvendelsen.

Det totale landbrugsareal i 1950 er af Det statistiske Departement opgjort til 3 137 500 ha, hvilket er 20 000 ha mindre end i 1949 og 112 900 ha mindre end i 1939. Det er en tilbagegang på 3,5 pct. fra før krigen, et forhold man må erindre sig, når man sammenligner høstudbyttet og produktionsmulighederne nu med dengang. Beregnet på førkrigstidens høstudbytte på 116 mill. afgrødeenheder årlig svarer arealtilbagegangen til en nedgang på ca. 4 mill. afgrødeenheder, og beregnet på de senere års høstudbytter på 130 mill. afgrødeenheder svarer den til ca. 5 mill. afgrødeenheder — betragtelige tal.

Sammenlignet med året før var arealudnyttelsen i 1950 karakteriseret af en ret stærk tilbagegang i kornarealerne, forøgelse af rodfrugtarealerne og græsarealer i omdriften, medens græsarealer uden for omdriften gik tilbage.

Kornarealerne blev formindskede med 49 700 ha og var 86 300 ha eller godt 6 pct. mindre end før krigen. Det gik særligt ud over rug-, havre- og blandsædarealerne, medens hvedearealet holdt stillingen, og bygarealet gik frem. Den her givne tendens må antages at blive fortsat i 1951, for det første fordi der er sået betydelig mindre vintersæd i år end i fjor, og for det andet på grund af den ret store prisforskel, der har været på byg og havre. I den senere tid er dog havreprisen

Arealanvendelse efter Det statistiske Departements tællinger, ha.

	1939	1949	1950	1950÷ 1939	1950÷ 1949
Hvede	133 500	83 300	84 500	÷49 000	+ 1 200
Rug	137 000	195 000	153 900	+16 900	÷41 100
Byg	420 900	454 000	493 400	+72 500	+39 400
Havre	376 400	308 000	278 300	÷98 100	÷29 700
Blandsæd	303 900	285 300	266 000	÷37 900	÷19 300
Bælgæd	3 100	12 600	12 400	+ 9 300	÷ 200
Korn ialt	1 374 800	1 338 200	1 288 500	÷86 300	÷49 700
Kartofler	69 500	106 100	103 600	+34 100	÷ 2 500
Runkelroer	142 300	48 100	38 200	÷104 100	÷ 9 900
Tørstofrige roer	64 200	138 600	169 100	+104 900	+30 500
Kålroer	191 900	197 000	194 300	+ 2 400	÷ 2 700
Turnips	11 800	7 200	6 000	÷ 5 800	÷ 1 200
Gulerødder	4 700	2 700	1 800	÷ 2 900	÷ 900
Fabriksroer	39 600	63 100	71 000	+31 400	+ 7 900
Cikorierødder	600	400	400	÷ 200	—
Rodfrugter ialt	524 600	563 200	584 400	+59 800	+21 200
Andre høst-arealer	50 900	86 100	94 700	+43 800	+ 8 600
Brak	31 900	8 700	8 800	÷23 100	+ 100
Græs og grøntfoder	740 000	677 500	700 300	÷39 700	+22 800
Heraf lucerne	19 900	24 400	31 500	+11 600	+ 7 100
Arealer i om- driften	2 722 200	2 673 700	2 676 700	÷45 500	+ 3 000
Græs uden for omdriften ...	528 200	477 800	456 100	÷72 100	÷21 700
Læggeplads for tørv	—	6 000	4 700	+ 4 700	÷ 1 300
Landbrugsareal ialt	3 250 400	3 157 500	3 137 500	÷112 900	÷20 000

steget relativt stærkt, og bevares eller forbedres det nuværende forhold mellem havre- og bygprisen yderligere, dampes interessen for byggen vel noget af.

Et særligt problem består stadigt ved vintersæddyrkingen. Der var også i år for lidt hvede til at dække forbruget, og det ser ud til, at der ad åre kan blive for lidt rug.

Efter hvedeloven af 1950 skulle der betales 5 kr. mere for hvede end børsnoteringen for byg pr. hkg for definerede kvaliteter. Det gik ikke særlig godt med at hævde denne overpris, og selv om det er vejret, der er hovedårsagen til begrænsningen af vintersædsåningen, kan de skuffede prisforhåbninger for hvede også have afholdt landmænd fra at tage chancen med en sen såning. Nu er der intet at stille op for at forøge brødkornarealerne i 1951, men hvis man vil sikre en brødkorndyrkning her i landet af et omfang, der omtrentligt svarer til forbruget, vil et særligt initiativ være nødvendigt, og det gælder først og fremmest for hvededyrkingen; i tider, hvor der tales så meget om at forbedre dollarsbalancen, er der på dette område en oplagt mulighed for at tjene dollars, da hvede stort set er en dollarsvare.

Rodfrugtarealerne forøgedes med 21 200 ha og var ialt 584 400 ha eller ca. 11 pct. større end i 1939. Trods megen propaganda og høje priser 1949—50 på kartofler gik kartoffelarealet lidt tilbage; det er altså vanskeligt at få landmændene til at dyrke denne afgrøde i større omfang, men den er som regel også meget arbejdskrævende. Derimod gik arealerne med foderroer frem med 15 800 ha og med fabriksroer med 7900 ha. Der var stærk fremgang for fodersukkerroer, medens alle de andre foderroearter og -sorter gik tilbage. Runkelroerne er ved helt at glide ud af dyrkingen, men kålroerne holder sig stadigt som den mest dyrkede foderroe. Og året har næppe virket miskrediterende for denne roeart. Sukkerroearealet oversteg maksimum for de nuværende fabrikkers kapacitet, og en del af udvidelsen af arealet fandt da også sted på Bornholm og i Østjylland med henblik på levering af roer til de svenske sukkerfabrikker.

Agergræsmarkerne gik frem med 22 800 ha, hvilket omtrent svarer til tilbagegangen i græsarealerne uden for omdriften. Lucernearealet forøgedes med 7100 ha, en, som man synes, meget beskeden fremgang i betragtning af forsyningssituationen med protein.

Man må håbe, at de gode erfaringer med de franske lucerne-stammer holder sig; der vil så være betydelige muligheder

for stærkere udvidelser af arealet, da mange landmænd på grund af dens ustabilitet har været tilbageholdende med dyrkning af lucerne i større omfang.

Andre høstarealer.

De meget forskelligartede afgrøder, der slås sammen under »andre høstarealer«, gik i 1950 frem med 8600 ha til 94 700 ha. Denne fremgang skyldtes navnlig en fremgang i frøarealerne, lidt fremgang for olieher og en lille udvidelse af den i 1949 opdukkede vinterraps, medens arealerne med spindher, sennep og havesager gik tilbage.

For frøarealerne var der tilbagegang for alle roefrøarterne, lidt fremgang for hvidkløveren, men tilbagegang for rødkløveren, og fremgang for alle græsfrøarter — alt i overensstemmelse med forsyningssituationen, eksportmuligheder og priser. For hjemmemarkedsvarer som roefrø og rødkløver er forsyningerne store og priserne lave, men for græsfrø har der været gang i eksporten til gode eller endda særdeles gode priser. Dette gælder også for den afsluttede frøhøst, som iøvrigt var vanskelig mange steder, da nedbøren i juli under græsfrøhøsten og i september under kløverfrø- og roefrøhøsten nåede op på rekordhøjder. Meget frø blev slet ikke bjærget, og alligevel var høsten og lagrene store nok til at holde priserne i ave for hjemmemarkedsarterne.

*De vigtigste frø- og handelsplanter, ha.
Det statistiske Departements tællinger.*

	Frø ialt	Roe- frø	Bølgpl.- frø	Græs- frø	Have- frø	Olie- her	Spind- her	Sen- nep	Havesager på friland
1950	60 166	4 773	21 503	26 690	892	14 600	2 600	4 300	10 900
1949	53 500	7 912	19 547	20 359	1 502	12 100	4 600	3 400	11 300
1939	41 900	3 615	10 197	23 435	838	—	—	—	7 200

Dyrkningen af vinterraps er i opadgåen. Denne afgrøde er en gammel kending på de frugtbare danske jorder, men har ikke været dyrket i mange år. Det er vel nærmest efter svensk forbillede, den nu er optaget til dyrkning; i Sverige har man af selvforsyningsmæssige hensyn siden 1940 og i forstærket

grad efter krigen ført en prispolitik, der begunstiger olieplantedyrkningen, og blandt olieplanterne er såvel vinter- som sommerraps. Vinterrapsen kan give et stort frøudbytte med et højt fedtindhold, men den kræver gode ernærings- og vækstvilkår og er som halvanden-års-afgrøde dyr at dyrke. Det må derfor bero på priserne og på, hvor stort udbytte man kan opnå, om dyrkningen bliver rentabel. Der synes at være interesse for rapsen på bekostning af sennep og måske oliehør, men den har en iøjnefaldende ulempe, foruden at den angribes af flere slags kryb: at den bestøver kålroeblomsterne. Hvordan forholdet skal ordnes mellem kålroefrødyrkere og rapsdyrkere, står åbent, ligesom problemet om erstatningsansvar for skadevirkninger imellem afgrøder iøvrigt. Dette problem har ofte været debatteret, men uden at resultere i positive foranstaltninger.

Spindhørren er ved at blive fortrængt, og hvis liberaliseringen af handelen kan gå sin gang, vil den få endnu vanskeligere kår, såfremt der ikke foretages noget særligt for at opretholde dyrkningen og dermed de betydelige anlæg, der er indrettet til dens behandling. En del af skætterierne har holdt ud endnu, og man skulle synes, at den internationale situation giver baggrund nok for en fortsat spindhør dyrkning her i landet, men det er klart, at med kornpriser på 50—60 kr. må spindhørprisen blive høj, hvis hørren skal have nogen chance for at fastholde et areal.

Det skal bemærkes, at verdenslagrene af bomuld, hørrens værste konkurrent, i årets løb er bragt meget stærkt ned, at U. S. A. har begrænset sin bomuldseksport for 1950—51 meget drastisk, og at bomuldpriserne har nået rekordhøjder, således at der af forsyningsmæssige grunde kunne være anledning til at overveje, om det ikke ville være hensigtsmæssigt til sommer at dyrke et hørareal af en størrelse, der svarer til kapaciteten i de endnu bestående skætteanlæg.

Der er megen interesse for dyrkning af alle slags salgsafgrøder, særligt på de større og store gårde. Med den stærke forøgelse i høstudbyttet har man rigeligt med grovfoder til de besætninger, man kan huse eller finder det hensigtsmæssigt

at holde, og til sammensætning af et godt sædskifte må man derfor søge andre afgrøder end roer og kløver til at sætte ind imellem kornafgrøderne. Der er imidlertid ikke meget at vælge imellem, og valget er altid behæftet med en betydelig risiko, der både prismæssigt og dyrkningsmæssigt er større end for korn.

Høstudbytte og foderforsyning.

Efter Statistisk Departements foreløbige opgørelse, som sædvanemæssigt plejer at falde godt sammen med den endelige opgørelse, blev det samlede høstresultat i 1950 på 130 mill. afgrødeenheder mod 132,5 mill. året før, altså en nedgang på 2,5 mill. afgrødeenheder eller knap 2 pct. Imidlertid er der betydeligt større variationer for de enkelte afgrødegrupper og desværre kvalitativt i noget ugunstig retning, fordi kornudbyttet er faldet, medens rodfrugtudbyttet er gået frem.

Kornhøsten er opgjort til 35,8 mill. afgrødeenheder mod 38,8 mill. i 1949, en tilbagegang på 3 mill. afgrødeenheder eller 8 pct. Nedgangen skyldes dels, at kornarealet var omtrent 4 pct. mindre end i fjor, dels at foldudbyttet var lavere. Foldudbyttet var ret stærkt varierende fra egn til egn, efter hvor stærkt tørken i maj—juni slog igennem.

For *rodfrugterne* er det samlede høstudbytte opgjort til 36,7 mill. afgrødeenheder, hvilket er 2,6 mill. afgrødeenheder mere end i fjor eller en forøgelse på 7 pct. Kartoflerne gav et lidt højere vægtudbytte end i fjor, og der skulle derefter være rigeligt med kartofler til spisebrug, men det ser ud til, at der er kogt særlig mange kartofler dette efterår, da de har vanskeligt ved at holde sig. Dette forhold, de høje kornpriser og de store svinebesætninger vil antagelig medføre, at kartoffelpri- serne vil komme til at ligge højt hen på foråret. For foderroer blev det samlede høstudbytte 26,9 mill. afgrødeenheder og for fabriksroer 5,9 mill. afgrødeenheder, hvilket er henholdsvis 1,7 og 1,0 mill. afgrødeenheder mere end i fjor, men da de tørstofrige roer udgør en betydelig større procentdel af roeavlens end i fjor, er rodfrugtavlens fodringmæssige værdi forøget betydeligt mere, end mængdeforøgelsen angiver. Hertil kommer, at

Høstudbyttet efter Det statistiske Departements opgørelse.

	Mill. hkg.			Mill. afgrødeenheder		
	1950	1949	1934-38	1950	1949	1934-38
Hvede	2,99	3,00	3,83	3,0	3,0	3,8
Rug	3,30	4,69	2,62	3,3	4,7	2,6
Byg	16,13	15,71	11,03	16,1	15,7	11,0
Havre	8,31	9,82	10,24	6,9	8,2	8,5
Blandsæd og bælgæd	7,12	7,91	7,81	6,5	7,2	7,2
Korn ialt	37,85	41,13	35,53	35,8	38,8	33,1
Kartofler	18,49	17,94	13,49	3,9	4,0	3,2
Foderroer	214,97	207,27	243,30	26,9	25,2	27,9
Fabriksroer	26,23	21,40		5,9	4,9	
Rodfrugter ialt	259,69	246,61	256,79	36,7	34,1	31,1
Hø				8,1	8,5	7,9
Halm				9,5	11,4	9,7
Græsning				36,0	36,6	34,0
Roetop, frisk				1,6	1,6	
Ensilage af roetop og grønfoder				2,4	1,5	
Høstudbytte ialt				130,1	132,5	115,8

roetophøsten var meget stor, og at ensileringen har vundet større udbredelse, således at der er bjærget 2,4 mill. afgrødeenheder ensilage mod 1,5 mill. i fjor.

I betragtning af den meget rigelige græsvækst, der har været en stor del af sommeren, virker det noget overraskende, at høudbyttet gik tilbage fra 8,5 mill. afgrødeenheder i 1949 til 8,1 mill. i år, og at græsningen er opgjort til 36,0 mill. afgrødeenheder i år mod 36,6 i fjor. Det sidstnævnte tal er så meget mere overraskende, som mælkeproduktionen i maj—september i år var 2641 mill. kg mod 2396 mill. kg i fjor, men der må altså være anvendt betydelige mængder tilskudsfoeder under græsningen. Halmudbyttet er 1,9 mill. afgrødeenheder mindre end i fjor, hvor det ganske vist var usædvanlig højt, men da halmkvaliteten ofte blev stærkt forringet af den stærke nedbør under høsten, kan det åbenbart adskillige steder komme til at knibe

med halmforsyningen til foder og strøelse til de større besætninger i år end i fjor.

Det samlede høstudbytte af vinterfoderafgrøder er i hosstående oversigt opgjort til 83,0 mill. afgrødeenheder mod 82,9 mill. i fjor og 72,1 mill. i gennemsnit for årene før krigen. Kvalitetsmæssigt er beholdningerne imidlertid som alt omtalt lidt ringere i år end i fjor, da nedgangen i korn- og høhøsten næppe

Høstudbytte af vinterfoderafgrøder. Mill. afgrødeenheder.

	1950	1949	1934/38	1950 ÷ 1949	1950 ÷ 1934/38
Korn	35,8	38,8	33,1	÷ 3,0	2,7
Rodfrugter	36,7	34,1	31,1	2,6	5,6
Hø	8,1	8,5	7,9	÷ 0,4	0,2
Ensilage	2,4	1,5	—	0,9	2,4
Ialt	83,0	82,9	72,1	0,1	10,9
Halm	9,5	11,4	9,7	÷ 1,9	÷ 0,2

helt kan opvejes af forøgelsen af rodfrugt- og ensilagehøsten; væsentlig forskel er der dog ikke.

For at få et overblik over foderbeholdningernes omfang og tilstrækkelighed er der foretaget en sammenligning mellem den anslåede totale tilgang af planteråstoffer for 1950/51 og for førkrigsperioden 1934/38. I denne sammenligning er importmængderne af korn og foderstoffer for 1950/51 skønnede tal. Man havde i fjor regnet med en betydelig større kornimport, end der faktisk blev gennemført, men det viste sig, at importen gik i stå på grund af svigtende efterspørgsel, og alligevel lå der ved skæringspunktet mellem høstårene i sommer mere end 200 000 tons korn på handelslager. Dette må antages at være udtryk for, at landmændene også havde rigelige kornbeholdninger; ellers ville aftrækket fra handelslagrene have været stærkere. Anslår man ud fra disse kendsgerninger kornimporten for 1950/51 til 300 000 tons og handelslagrene til 200 000 tons, får man en kornforsyning på ialt 40,8 mill. afgrødeenheder.

Af grovfoder er der i år 47,2 mill. afgrødeenheder, og man har planlagt en oliebageimport på ialt ca. 6 mill. afgrødeenheder, således at den samlede forsyning af planteråstoffer bliver 94,0

mill. afgrødeenheder i 1950/51 mod 89,2 mill. i førkrigsårene. For at få foderforsyningen frem skal der til begge tal lægges skummetmælkens foderværdi, men fratrækkes korn til brød og gryn, kartofler til spisebrug, sukkerroer til sukkerfabrikation og råstoffer til spritfabrikationen, og fradraget er en del større for 1950/51 end før krigen, da befolkningen er større, men det samlede resultat bliver alligevel, at der i år er fuldt så store fo-

	Kvæg ialt mill. stkr.	Malkekoer mill. stkr.	Svin mill. stkr.	Høns mill. stkr.	Heste tusinde stkr.
1950	3,04	1,57	3,63	24,43	503
1934/38	3,15	1,65	3,15	28,00	553

derbeholdninger som årligt før krigen. Da kvæg-, hønse- og hestebesætningerne i år er noget mindre og svinebesætningerne noget større end dengang, skulle de anførte foderbeholdninger kunne sikre en husdyrproduktion af nogenlunde samme størrelse som før krigen. Også de enkelte foderremner skulle passe til besætningerne, for selv om svinebesætningerne er 20 pct. større end før krigen, skulle den mindre bestand af de andre besætningsdele samt den forøgede grovfoderanvendelse spare korn nok til at sikre svinefodringen.

Forøvrigt viser tallene, hvor betydeligt selvforsyningen med foder er blevet forøget. I 1934/38 indførtes af den samlede foderforsyning af vinterfoder på 89,2 mill. afgrødeenheder 17,1 mill. eller 19 pct. Efter den anslåede balance for 1950/51 udgør

Forsyningen af korn og foder 1950/51.

	1950	1934/38
Korn, høst, mill. a. e.	35,8	33,1
Korn, import, mill. a. e.	3,0	8,3
På handelslagre	2,0	
Ialt korn	40,8	41,4
Rodfrugter, hø, ensilage, mill. a. e.	47,2	39,0
Oliekager	6,0	8,8
Ialt mill. afgrødeenheder	94,0	89,2

forsyningen 94,0 mill. afgrødeenheder, hvoraf 11,0 mill. eller 12 pct. indførtes. Importkvotens andel af den for hele året til rådighed stående råstofforsyning af korn, foderstoffer, grovfoder

og skummetmælk bliver for 1950/51 7,5 pct., for 1934/38 var den 12 pct. og i årene forud for den første verdenskrig 16 pct. Da produktionen i år er større end sidst i trediverne og betydeligt større end 1910—14, er der gjort store fremskridt i retning af at gøre forædlingsproduktionen uafhængig af udenlandske tilførsler.

En forøgelse af foderforsyningen ud over det anslåede omfang gennem indførsel af råstoffer vil næppe blive mulig eller aktuel. Der har allerede fundet betydelige nedskæringer sted i Marshall-hjælpen i forhold til sidste år, og yderligere nedskæringer bebudes, således at det vil være vanskeligt at financiere indførselen, der hovedsageligt skal komme fra dollarsområdet. Men hertil kommer, at priserne på korn og særlig oliekgager er kommet så højt op, at rentabiliteten i en produktionsforøgelse er tvivlsom med de nuværende priser på smør og flæsk. Oliekgageprisen anføres at ville andrage 70—80 kr. pr. hkg, og med denne pris kan det kun betale sig at anvende så meget kraftfoder, som er nødvendig for at udnytte grovfoderet, men ikke at producere på kraftfoder alene, da mælkeprisen højst kan anslås til 35 øre pr. kg. Noget lignende gælder for svineproduktionen. Prisen for indført majs bliver ca. 60 kr., og da der går ca. 500 f. e. til produktion af en gris, som hjembringer 300 kr., er en produktionsudvidelse på grundlag af indført foder udelukket, og indførselen må derfor begrænses til, hvad der er nødvendigt for at udnytte det hjemmeproducerede foder. Hvis den enkelte landmand kan anvende meget grovfoder i svineproduktionen, kan det dog stadig gå at producere svin, selv om der skal købes korn til over 60 kr. pr. hkg.

Husdyrhold og husdyrproduktion.

På grundlag af den gode høst i både 1949 og 1950 samt den forholdsvis gode indførsel af foderstoffer kunne fremgangen i husdyrhold og husdyrproduktion fortsættes til hen på året, hvor både forsyningsudsigterne og prisforholdene standsede en yderligere fremgang. Der er dog grund til at vente, at det indvundne vil kunne bevares i hvert fald et stykke tid fremover.

Hestebestanden gik i årets løb tilbage med omtrent samme antal som året før, og det samlede antal var den 15. juli 503 000 eller 91 000 færre end før krigen. Tilbagegangen vil fortsætte ad åre, men tempoet vil afhænge af afsætningsmulighederne

Husdyrbestanden i tusinder efter Det statistiske Departements tællinger.

	Juli 1939	Juli 1949	Juli 1950	1950÷ 1939	1950÷ 1949
Heste	594	532	503	÷ 91	÷ 29
heraf føl	54	52	39	÷ 15	÷ 13
Kvæg ialt	3 326	2 949	3 044	÷282	95
Malkekøer	1 642	1 535	1 572	÷ 70	37
Ungkvæg	670	623	635	÷ 35	12
Kalve	864	707	762	÷102	55
Svin ialt ¹⁾	3 183	2 684	3 208	25	524
Avlssøer	379	338	392	13	54
Får	147	65	61	÷ 86	÷ 4
Høns	33 297	25 996	24 433	÷8 864	÷1 563

1) Ved tællingen den 4. november var der 3 627 000 svin ialt, heraf 414 000 søer.

for overflødige heste og mekaniseringens udvikling. Der er mange landmænd, som mener, at den internationale situation og usikkerheden i tilførselsforholdene ikke virker opfordrende til radikal nedskæring af hesteholdet og derfor tøver med at gå helt over til den mekaniske drift, men der er dog nu anskaffet lige ved 20 000 traktorer til danske landbrug, og de vil efterhånden gøre deres virkning gældende. Hestebestændens sammensætning var iøvrigt i sommer således, at den fører til tilbagegang i hesteantallet, idet der taltes 39 000 føl, hvilket er for lidt til opretholdelse af den nuværende bestand. Ydermere var antallet af bedækkede hopper kun 50 000 eller kun godt det halve af, hvad det var før krigen.

Hornkvægbestanden var i juli 95 000 eller ca. 3 pct. større end i 1949. Der var fremgang for alle aldersklasser, og forøgelsen i antal har formentlig fortsat sig hen på efteråret. Da fodringssituationen er god, er der ingen udsigt til reduktioner foreløbig, et skøn, som de høje priser på levkvæg bestyrker.

Svinebestanden er blevet forøget igennem hele året og nåede den 4. november op på 3,6 mill. stkr., hvilket er ca. 20 pct. flere end på samme tidspunkt i fjor og en halv mill. flere end i 1939. Det synes dog, som om man nu har nået det omtrentlige maksimum i denne omgang, da pattegriseprisen er faldet ret stærkt, selv om den stadig ligger på et niveau, som må gøre grisetillæg til en ret lønnende forretning.

Hønsebestanden var 1,5 mill. mindre i år end i fjor, men der var 1 mill. flere høner over $\frac{1}{2}$ år og 1,6 mill. færre kyllinger. Det sidste tal kunne tyde på, at man er ved at reducere bestanden noget, begrundet med en lavere ægpris og en højere kornpris end året før. Siden juli har forholdet imellem æg- og kornpris yderligere forværret sig. Også de andre fjerkræarter: ænder, gæs og kalkuner, er gået forholdsvis ret stærkt tilbage i antal.

Husdyrproduktionen, månedligt indeks i gennemsnit for 10 måneder, januar—oktober. 1935 = 100.
(Efter Statistiske Efterretninger).

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Ialt
Jan.—okt. 1949 ..	97	92	199	77	119	77	89
» » 1950 ..	109	107	184	104	135	99	108

Månedligt indekstal for mælke-, kød- og flæskeproduktionen 1949 og 1950. 1935 = 100.

Mælk.

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Jan.-Okt.
1949	71	73	81	94	114	121	114	106	100	95	97
1950	84	86	96	109	128	130	123	120	111	99	109

Kød.

1949	87	86	84	80	68	53	56	65	80	109	77
1950	107	96	99	100	87	80	95	96	114	119	99

Flæsk.

1949	56	61	90	69	68	77	84	80	100	91	77
1950	111	102	93	94	100	125	115	101	97	102	104

Produktionen af husdyrprodukter jan.—okt. Mill. kg.

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Samlet indeks
1949	4163	132,2	54,3	212,0	100,0	98,9	89
1950	4662	154,3	50,2	284,7	113,6	137,8	108

Husdyrproduktionen arbejdede i årets løb under særdeles gunstige vilkår; vejret var fortrinligt og foderforsyningen i det store og hele tilfredsstillende. For de 10 første måneder var det af Statistisk Departement for den samlede husdyrproduktion beregnede mængdeindeks 108 mod 89 for den samme periode året før, når 1935 = 100. Det er en fremgang på 19 points eller ca. 21 pct. For 1949 var fremgangen for de samme måneder 19 points eller 27 pct. I absolutte tal var fremgangen altså den samme i 1950 som i 1949. I 1939 var produktionsindekset 107 for januar—oktober, og husdyrproduktionen i 1950 var altså fuldt så stor som i 1939 og 8 pct. større end i 1935.

Forøgelsen i produktionen i de 10 første måneder var 35 pct. for flæsk, 29 pct. for kød, 13 pct. for æg og 12 pct. for mælk. Indekstallet for mælkeproduktionen var 109 for januar—oktober mod 105 i 1939 eller 3,8 pct. større, og da købestanden i 1950 var 4,3 pct. mindre end i 1939, har mælkeydelsen pr. ko været godt 8 pct. højere i 1950 end i 1939. For mælkeproduktionen har den gunstige foderforsyning i 1949—50 naturligvis haft stor betydning, bl. a. den rige græsvækst i sommerens løb. Virkningen af tørken i maj—juni nåede ikke at slå igennem som i andre år, da den meget store nedbør i juli og de følgende måneder satte liv i græsvæksten.

Den stigende mælkeproduktion pr. ko giver sig særlig store udslag i den bedste del af besætningerne, der er tilsluttet kontrolforeningerne. På Fyn, hvor 70 pct. af køerne er kontrolleret, var gennemsnitsydelsen for sidste år 4250 kg mælk og 197 kg smør mod 3974 kg mælk og 183 kg smør i 1948—49. På Sjælland var årsydelsen sidste år 4031 kg mælk og 187 kg smør mod 3807 kg mælk og 175 kg smør i fjor, på Lolland-Falster var tallene henholdsvis 4028 kg mælk, 185 kg smør, og 3907 kg mælk og 180 kg smør. En meget smuk fremgang! Den ydelse, 200 kg smør, som man engang anså for standarden for en virkelig god besætning, kan nu nås som gennemsnit for halvdelen af landets besætninger.

For ægproduktionen kan man skønne, at der også har fundet en produktivitetsstigning sted, da der er færre høns, me-

dens ægmængden er omtrent den samme som før krigen. Men der er i henhold til Statistiske Efterretninger desuden sket en betydningsfuld forskydning i produktionen, således at æglægningen er en snes procent højere i vintermånederne end før krigen. Man tilstræber igennem rettidigt opdræt, fodringen og pasningen at producere flere æg på den tid, de er dyrest; ligeledes er omdriften i hønsebestanden hurtigere, således at man holder en yngre hønsebestand end tidligere.

Svineproduktionen nåede i årets løb over førkrigsårenes produktion, og mod slutningen af året lå den endda betydeligt over, og den vil i hvert fald i vinterhalvåret blive på dette omfang.

På grund af en særlig konjunktur for slagtesøer har der i årets løb været en meget stærk omdrift i sobestanden. En overgang vakte det en del betænkelighed, at der markedsførtes så mange søer, og man bremsede op for leveringerne. Denne bekymring ser ud til at have været ganske ubegrundet, da soantallet har været uafbrudt stigende hele året, og ved tællingen i november lå det lige ved 10 pct. højere end i 1939. Også de lavere grisepriser viser, at der er rigeligt med avls-søer. Det har altså været en god forretning at forcere sotil-lægget og drive søerne hurtigt af.

Kødproduktionen har ligget lidt lavere end før krigen, hvilket er en naturlig konsekvens af, at hornkvægbestanden er 9 pct. mindre end dengang. Desuden har de gunstige fodringsforhold forskudt leveringerne af slagtekvæg; navnlig har man i sommertiden og efteråret holdt fede- og udsætterdyr tilbage for at udnytte den rigelige græsning.

Prisudviklingen.

Landbrugets priser har i årets løb hørt til et af de mest diskuterede problemer, bl. a. på grund af Englands afvisning af de danske krav om at tage prisaftalerne for de store produkter, smør og bacon, op til revision. Som man erindrer, havde Danmark umiddelbart forud for devalueringen i 1949 afsluttet lange leveringskontrakter for smør og bacon til betydeligt lavere priser, især for smør, og disse priser har man

fra engelsk side fundet det hensigtsmæssigt at opretholde. Disse lavere priser har naturligvis påvirket landbrugsprisernes niveau i 1950, og særlig smørprisens nedsættelse har virket stærkt, da ca. 40 pct. af landbrugets bruttoudbytte kommer fra mælkeproduktionen. Virkningen af den engelske prisnedsættelse i 1949 er yderligere blevet forstærket i 1950, fordi det har vist sig vanskeligt at opretholde de efter krigen udviklede smørmarkeder på kontinentet, hvor vi opnåede højere priser end i England, og afsætningen til disse markeder er ikke alene gået tilbage, men de opnåede priser er tillige blevet lavere end tidligere.

Prisindeks for landbrugsvarer. 1909—14 = 100.

(Efter Det landøkonomiske Driftsbureau).

		1950.									
1938—39	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	
126	325	320	317	320	321	312	309	314	320	326	
		1949.									
	331	328	323	322	321	322	317	319	320	320	

Foruden mælk-, smør- og baconpriserne har oste- og ægpriserne været lavere, og også hestepriiserne var betydeligt lavere end året før. Som delvis kompensation for disse prisnedgange har der fundet betragtelige prisstigninger sted på kød, korn og kartofler, og det samlede resultat blev derefter, som det ses af hosstående talopstilling, en samlet prisnedgang for årets fleste måneder på 2—3 pct. Henimod årets slutning steg landbrugets prisindeks noget og nåede dermed over prisindekset i fjor. Dette er en følge af sæsonmæssige prisbevægelser, de forhøjede priser på visse produkter og af, at de lavere engelske priser begyndte at gøre sig gældende i prisindekset fra 1. oktober 1949. Men man kan dog sige, at priserne lå lidt højere ved årets slutning end på samme tid i fjor.

I årets løb har kornpriserne ligget ret stabile og faste. Lige efter høst i 1949 var kornpriserne vigende, men rettede sig meget op inden årets udgang, og bygprisen lå hele året ret fast på omkring 50 kr. Ved årets slutning var kornpriserne

stigende; bygprisen nåede om på omkring 55 kr. og havreprisen på ca. 52 kr. Havreprisen har i årets løb bevæget sig ret stærkt. Der har til tider været en difference på 8—9 kr. mellem byg- og havreprisen, men bl. a. en stigende interesse for havre til svinefoder har rettet havreprisen op.

Efter høst opstod der et særligt problem omkring hvedeprisen. Kornloven, der havde bestået lige siden krigens udbrud, blev for 1950 begrænset til en lov om aflevering af hvede, og man mente, at der med loven var sikret landmændene en hvedepris på 5 kr. pr. hkg over børsnoteringen for 2 rd. byg, 112 pd. hollandsk vægt, men det kom ikke til at slå helt til. I loven er det fastsat, at landmændene *skal* aflevere deres hvede til autoriserede forhandlere, men der står ikke, at de *skal* have en overpris på de nævnte 5 kr. pr. hkg, men kun at de er *berettiget* til at få det, og det har kornhandlerne benyttet sig af til at betale lavere priser end den stipulerede.

Det er fra flere sider anført, at møllerne har dannet en ring eller aftale om deres fremgangsmåde ved opkøbet af dansk hvede, og det er meget muligt, men fejlen ligger i lovens vage affattelse, så løst som handelen med dansk korn er organiseret.

Loven indeholder strafbestemmelser for landmænd, der overtræder lovens bestemmelser, og prisgiver dem til de autoriserede forhandlere, som naturligvis, fristes man til at sige, søger at købe hveden billigst muligt. Landbrugsorganisationerne havde allerede før høst mistanke om, at loven ikke ville virke efter sin hensigt og udsendte en erklæring og vejledning til landmændene om, hvorledes de skulle forholde sig ved salget af hvede, men det virkede ikke, og det var først efter, at sagen igen var trukket frem for offentligheden, at det omkring 1. november lykkedes at rette hvedeprisen op på de 5 kroner merpris. Af afgørende virkning har det antagelig været, at landbrugsministeren havde givet tilsagn om ikke at tillade import af udenlandsk hvede, før den danske var opbrugt, et tilsagn, som landbrugsorganisationerne holder fast på. Hele sagen er i sig selv af forholdsvis mindre betydning, men prin-

cipielt er den af stor interesse, fordi man af de gjorte erfaringer kan slutte, at man ikke kan gennemføre økonomiske landbrugslove, der er så vagt affattede på væsentlige punkter som hvedeloven, hvis landbruget ikke selv er i stand til at hævde de rettigheder, det har krav på.

De ved årets slutning stigende og høje kornpriser er resultatet af den internationale udvikling og de meget store besætninger, vi her i landet som i de andre vesteuropæiske lande er kommet op på.

Situationen er analog med den, vi havde under krigen her i landet, hvor høje priser på og ubegrænset afsætning for husdyrprodukter trak prisen op på de utilstrækkelige kornmængder; blot er området for denne pristilstand nu blevet udvidet. Devalueringen og dollarsmangelen har virket stærkt støttende på kornpriserne, da dollarslandene er ene om at have væsentlige kornoverskud, og med de nuværende besætninger og ringe indførselsmuligheder er der ingen udsigt til i hvert fald lavere kornpriser foreløbigt, tværtimod.

I årets løb steg kødprisen meget stærkt, en samlet virkning af kødordningens bortfald og stigende eksportpriser. Efter Statistiske Efterretninger steg prisen for 1. kl. køer på Københavns kvægtorv fra 130 øre pr. kg i september 1949 til 210 øre pr. kg i september 1950, altså ca. 55 pct. I forbindelse med denne stærke forhøjelse af kødprisen skal hudeordningen og hudeprisen omtales.

Der består som bekendt siden krigens udbrud en hudeordning, hvorefter huderne af kreaturer, der slagtes her i landet, skal afleveres til en pris, der ligger betydeligt under verdensmarkedsprisen. Denne ordning har man endnu ikke turdet røre ved, fordi dens bortfald vil medføre en stærk stigning i skotøjspriserne. Der hersker nu meget almindeligt den opfattelse blandt landmænd, at de med denne ordning er medvirkende til at holde skotøjspriserne nede, og at det ikke kan være deres sag, ja man har set anført, at landmændene yder et bidrag på omkring 30 mill. kr. til skotøjet, da det drejer sig om ca. 300 000 kreaturer, og hudeprisen påstås at være 100 kr. for lav pr. hud.

Denne opfattelse holder imidlertid næppe stik, da landmændene næppe vil få højere priser for deres kreaturer til hjemmemarkedet, hvis hudeordningen bortfalder. Hjemmemarkedet konkurrerer med eksporten om kreaturerne, og ved fastsættelse af eksportpriserne øver verdensprisen på huden naturligvis sin indflydelse. Det betyder, at den lavere hudepris, der opnås til hjemmemarkedet under hudeordningen, må kompenseres i højere kødpris, som forbrugerne betaler. Hvis hudeordningen bortfalder, må hudeprisen stige med de nævnte 100 kr., men kødprisen må falde 40 øre pr. kg, hvis konkurrencen gør sig effektivt gældende på kødmarkedet, hvad man hævder, den gør.

Hvad angår de kreaturer, der leveres til hjemmemarkedet, vedrører dette spørgsmål om hudeordningen nærmest kun forbrugerne, og det kan derfor anføres, at man lige så godt kunne ophæve ordningen, da dens samlede resultat ikke kan betyde nogen prisopgang. Forhøjede skotøjspriser må blive kompenseret af lavere kødpriser. Når man alligevel ikke drister sig til at ophæve ordningen, er det vel, fordi de stærkt forøgede skotøjspriser vil få en uheldig psykologisk virkning, og måske også af nogen frygt for, at kødprisens fald kunne lade vente på sig. Endvidere vil skotøjsprisernes stigning have nogen social brod, da familier med mange børn næppe vil spare så meget igennem lavere kødpriser, som de må betale mere for skotøjet.

Noget andet er, at hudeordningen kan begrænse afsættningen af slagtede kreaturer på de udenlandske markeder. Hvis der består en international kødpris, er denne fastsat under hensyntagen til den internationale hudepris, og man får dermed for lidt ud af hvert kreatur, når man sælger kødet til den gangbare pris, men må aflevere huden til en pris under verdensmarkedsprisen. Der er derfor en betydelig tendens til, at eksporten af levende kreaturer forøges på bekostning af slagtede dyr, en ret uheldig udvikling, som begrænser indenlandske produktions- og forsyningsmuligheder.

I årets løb er levekvæg steget stærkt i pris som følge af de forhøjede kødpriser og den gunstige fodringssituation. Om-

vendt er grisepriserne faldet betragteligt i årets sidste halvdel, fordi kornforsyningen er begrænset, og svinebesætningerne er store.

Prisudviklingen som helhed har i årets løb været ugunstig for landbruget. Medens landbrugets priser på de vigtigste eksportartikler har været fastlåsende, er priserne på produktionsmidler steget. Det gælder for foderstoffer, kunstgødning, bindegarn, brændselsstoffer, ja, så godt som alle vigtigere produktionsmidler. Årsagerne er devalueringen samt den i Koreakrigens kølvand fulgte prisstigning på næsten alle vigtigere råstoffer. Der har været nogen bremse på stigninger i kornpriserne, fordi den amerikanske oplagringspolitik for landbrugsvarer har gjort det muligt at holde de amerikanske kornpriser nogenlunde stabile, men virkningen heraf bliver ikke så stærk i Europa, der kun har begrænsede muligheder for at købe amerikansk korn. Desværre har prisstigningerne endnu ikke udtømt deres virkning; tværtimod har der været yderligere kraftige prisforhøjelser på vigtige råstoffer i den sidste tid.

Udenrigshandelen.

Den internationale prisudvikling har i årets løb været i høj grad ugunstig for vort land. I september 1949 var engros-pristallet for eksportvarer 308 og for importvarer 290, medens de tilsvarende tal i november 1950 var 300 og 372. Der er flere hver for sig væsentlige årsager hertil. Således kom devalueringen til at slå stærkere igennem for vor import end for eksporten, dernæst har liberaliseringsbestrebelseerne inden for Marshall-landene foreløbig været til ugunst for vore eksportvarer, og endelig har de voldsomme prisstigninger, der er fulgt i Koreakrigens og oprustningens kølvand, påvirket importvarerne meget stærkere end eksportvarerne.

Vi har ganske vist kunnet konstatere en betydelig forøgelse af værdien af vor eksport, som i de ni første måneder steg med 768 mill. kr. fra 2459 til 3227 mill. kr., men samtidig er værdien af importen steget fra 3096 til 4298 mill. kr. eller med 1202 mill. kr., således at underskudet på handelsbalancen

Ud- og indførsel af de vigtigste landbrugsvarer jan.—sept.
1949 og 1950.

(Efter Det statistiske Departement).

Udførsel.

	Mængde		Værdi, mill. kr.	
	1949	1950	1949	1950
Hornkvæg og kalve, stkr.	33 125	153 943	31,16	170,65
Kød og kødvarer ialt, tons . . .	84 861	180 429	358,66	739,16
Heraf:				
Okse- og kalvekød, tons	7 947	8 763	21,37	24,04
Bacon og flæsk »	61 282	139 621	261,27	577,79
Kødkonserveres »	7 138	18 381	44,92	92,22
Mælkeriprodukter m. v. ialt »	239 348	275 297	1077,81	1136,82
Heraf:				
Mælk og fløde, tons	14 021	13 956	11,36	10,42
Mælkekonserveres »	35 749	37 882	66,37	76,67
Smør »	105 258	120 379	683,48	695,35
Ost »	22 347	30 785	83,79	113,37
Æg »	61 972	72 289	232,81	241,01
Korn, tons	141 366	85 795	67,19	47,23
Kartofler »	110 014	48 367	19,99	13,45
Havesager »	15 967	14 598	9,47	10,17
Sukker »	28 635	61 823	22,10	55,98
Svinefedt »	2 396	2 176	14,76	7,09
Huder »	1 118	1 441	2,69	3,84
Heste, stkr.	15 641	17 673	25,26	19,86
Frø, tons	9 990	10 609	27,98	43,24

Indførsel.

Korn, tons	391 888	350 685	144,55	155,06
Foderstoffer, »	473 845	435 561	185,89	207,29
Frø til oliepresning »	74 871	107 989	71,19	119,17
Gødningsstoffer »	583 196	676 910	99,97	137,62

Samlet værdi i mill. kr. af ind- og udførsel januar—september.

	Indførsel mill. kr.	Udførsel mill. kr.	Heraf landbrugsvarer mill. kr.	pct.
1949	3 096	2 459	1 541	63
1950	4 298	3 227	2 056	64

er forøget fra 637 mill. kr. i fjor til 1071 mill. kr. i år. Og medens stigningen i eksportværdien står som udtryk for en forøgelse i eksportmængden, er forøgelsen i importværdien væ-

sentligst udtryk for højere priser. Vort realudbytte af udenrigshandelen er blevet stærkt forringet.

Af forøgelsen i eksportværdien på 768 mill. kr. har landbruget bidraget med 515 mill. kr. Denne stigning hidrører væsentligst fra forøgelser i kreatur-, kød- og flæskeeksporten, som er blevet mere end fordoblet såvel i mængde som i værdi, medens eksporten af mælkeprodukter vel steg 15 pct. i mængde, men kun 5 pct. i værdi. Smørekseporten hjembragte i 1949 en gennemsnitsekспортpris på 6,50 kr. pr. kg, men i 1950 var prisen kun 5,78 kr. pr. kg. Trods en stigning i eksportmængden af smør på 15 000 tons eller ca. 15 pct. er der derfor kun en stigning i værdien af smørekseporten på knapt 2 pct. eller 12 mill. kr. For kartofler var der også i 1950 en nedgang i eksporten, både i mængde og værdi; derimod var der en stærk stigning i eksporten af sukker og frø.

Ligesom prisudviklingen er gået os imod, har markedsudviklingen ikke været for gunstig, idet markedsspredningen for flere væsentlige varer er blevet mindre, hvorved afhængigheden af det engelske marked er forøget. Lyspunkter har der dog været, bl. a. den stigende afsætning til Tyskland. Store forhåbninger knytter der sig til denne eksport, som efter handelsaftalen i efteråret skulle dreje sig om meget store beløb, men foreløbig synes hele Tysklands-eksporten at være behæftet med en betydelig usikkerhed på grund af Tysklands svigtende betalingsevne.

Forøvrigt gør der sig en stigende konkurrence gældende på de kontinentale markeder. Således optræder Sverige som eksportør i stigende grad, ligeledes Frankrig. Sveriges landbrugs-eksport nåede i 1949 og 1950 et betydeligt omfang. Eksporten for produktionsåret 1949—50 var for smør 11 000 tons mod 17 året før, og de tilsvarende tal for ost 8122 tons og 605 tons, for tør- og kondensmælk 6300 tons og 6500 tons. Sveriges eksport går især til Vesttyskland, Schweiz og Frankrig. Frankrig har mere end fordoblet sin eksport af kreaturer, kød, svin og æg i 1950 i forhold til året før, og der gøres store anstrengelser og sættes meget ind for at rationalisere landbrugsproduktionen og forøge eksporten. For denne er hovedmålet det

engelske marked, men foreløbig har eksporten især udviklet sig til Tyskland og Schweiz. Med de store og gode produktionsmuligheder, der findes i Frankrig, vil dette land kunne blive en betydelig eksportør af forædlede fødevarer, og man er altså i gang, og selv om resultaterne vel ikke svarer til de efter krigen opstillede planer, er der alligevel gjort betydelige fremskridt.

Af særligt betydningsfulde begivenheder for landbrugseksporten og dens vilkår skal omtales liberaliseringsbestræbelserne og de dansk-engelske handels- og prisforhandlinger.

Ved årets slutning i fjor forelå de drastiske og kategoriske vedtagelser af Marshall-landene om fremme af frigørelsen af disses indbyrdes handel, som efter et stærkt amerikansk pres skulle sættes ind ved siden af devalueringen for at udvikle og konsolidere Vesteuropas økonomi samt bringe balance i dollarhandelen. Det var en både meget stor og vanskelig opgave, man her gik i gang med, og som tiden er gået, har den vist sig endnu vanskeligere, end man på forhånd havde forudset.

På baggrund af de under Marshall-ordningen hidtil gjorde erfaringer var man klar over, at den første betingelse for, at liberaliseringen kunne lykkes, var, at der gennemførtes en friere betalingsordning end de mellem landene bestående bilaterale betalingsaftaler. Man gik i gang med denne opgave, og den 17. juni vedtog man oprettelsen af Den europæiske Betalingsunion. Ved oprettelsen forhøjede man den i 1949 vedtagne liberaliseringsprocent på 50 til 60, og det fastsattes ydermere, at inden årets udgang skulle 75 pct. af handelen frigøres. Unionen fik et samlet kreditvolumen på 3950 mill. dollars, og Danmarks samlede kreditkvota blev fastsat til 195 mill. dollars. Unionens arbejdskapital tilvejebragtes ved et tilskud fra Marshall-ydelsen på ca. 600 mill. dollars. Efter unionens oprettelse skal alle betalinger mellem landene udlignes over unionen, og da det samlede resultat vil blive, at nogle lande vil komme til at stå med gæld, andre med tilgodehavende i unionen, er der fastsat særlige regler for disse mellemværenders regulering og udligning. Af kreditkvotaen kan de første 20 pct. trækkes som kort kredit, medens der for hver

af de følgende 20 pct.s træk skal indbetales en stigende procent af kvoten i guld eller dollars på 4, 8, 12 og 16 pct.

Med betalingsunionens oprettelse er der gjort et væsentlig skridt fremad for at udvikle handelen, medens der står meget betydelige skævheder tilbage at rette inden for selve liberaliseringspolitikken. Ved dennes gennemførelse fritog man mærkværdigt nok statshandel fra liberalisering, hvilket f. eks. vil sige, at de store engelske statsopkøb af fødemidler ikke berøres af liberaliseringen. Endvidere har man ikke på afgørende måde gjort skridt til at udligne de deltagende landes toldsatser, som er af en så forskellig højde, at det kan gøre liberaliseringen helt illusorisk.

For Danmarks vedkommende har liberaliseringen hidtil ikke haft et gunstigt forløb; dels er som nævnt de dominerende engelske statsopkøb af vore landbrugsvarer holdt uden for, dels har de fleste lande været i stand til at gennemføre liberaliseringen af deres landbrugsimport uden at tillade fri indførsel af væsentlige mængder af vore hovedeksportvarer. Endelig har vi her i landet lavere toldsatser end de fleste andre Marshall-lande, ja, nogle af disse har oven i købet inden liberaliseringen forhøjet deres toldsatser betydeligt. Resultatet er derfor blevet, at vi igennem liberaliseringen ikke har opnået så store eksportmæssige fordele, at de kan opveje de fordele, vi har afgivet til andre lande ved frigørelse af vor import.

Liberaliseringspolitikken skabte i årets løb en betydelig indre-politisk spænding, men vi må trods de foreløbige skuffende resultater alligevel sætte vor lid til, at liberaliseringen vil lykkes, da vort lands og det danske landbrugs økonomiske stilling er ganske nøje afhængig af den internationale handelsomfang. Vort land som de andre vesteuropæiske lande byggede deres velstand op i det liberale 19. århundrede, og det var let at iagttage, at mellemkrigsårenes restriktive handelspolitik betød et alvorligt økonomisk tilbageskridt i almindelighed, men i særdeleshed for de små råstoffattige lande, som blev bragt i økonomisk og dermed ofte i politisk afhængighed af deres større partnere. Vor svage valutamæssige stilling fremgår med al ønskelig tydelighed af tidens begivenheder

og forsyningsmæssige vanskeligheder, og disse vil kun forsvinde ved en blomstrende verdenshandel; deraf vor interesse i liberaliseringen, selv om den til en begyndelse svier noget til os.

I årets løb har der været forhandlet indgående om en revision af de i de engelsk-danske langtidskontrakter for fødevarer fastsatte priser, men hidtil uden positivt resultat. Allerede i fjor efter devalueringen fremdrog man fra dansk side under henvisning til kontraktens undtagelsesklausul problemet om en prisforhøjelse over for England, som afviste med den begrundelse, at der ikke var sket noget, der berettigede til ændring af aftalen. I overensstemmelse med kontraktens bestemmelser har man derefter i sommer forhandlet om prisfastsættelsen pr. 1. oktober for smør og bacon. Fra dansk side har man krævet prisen hævet med $7\frac{1}{2}$ pct., som kontrakten giver mulighed for; fra engelsk side har man igen afvist de danske krav, ret kategorisk for smør, mere forbeholdent for bacon. Da man ikke fra dansk side har akcepteret de engelske betingelser, er der siden 1. oktober eksporteret med en a conto-afregning. Umiddelbart før jul forelå der meddelelse om, at nye forhandlinger om baconprisen var resulteret i en prisforhøjelse på $5\frac{1}{2}$ pct. fra 1. januar til 1. oktober 1951.

Fra engelsk side begrundes man sit standpunkt med, at man nu befinder sig i et købermarked for levnedsmidler, og at den stigende danske produktion er bevis for, at produktionen er lønnende i Danmark og altså ikke kræver højere priser. Ingen af disse argumenter holder stik, og englænderne må vide, at de ikke gør det. Det ses således, at England indfører betydelig mindre mængder smør, kød og flæsk end før krigen, og det gør det, fordi det ikke kan købe mere. Det kan ikke med de gældende priser få mere bacon fra Canada, kød fra Argentina eller smør fra imperiet. Men England er naturligvis vidende om, at vort land som andre lande er ganske afhængige af det engelske marked, og det benytter man sig af. Man kunne lige så godt sige dette rent ud.

Angående det andet argument skal det siges, at den engelske levnedsmiddelminister, som fremsatte det, burde vide, at en

stigende landbrugsproduktion ikke er indicium på en rentabel produktion. Den viser kun, at der er dækning for de variable omkostninger, men ikke at der er dækning for de totale omkostninger. Man kan ganske vist en overgang, men ikke i det lange løb, fortsætte en produktion, der ikke dækker de totale omkostninger, og ideen med langtidskontrakten, som den er udviklet i England, er netop at stabilisere produktionen i det lange løb. Det vil man ikke kunne opnå med den førte prispolitik; her i landet vil man indstille produktionen efter den danske høsts størrelse, men man vil naturligvis ikke indføre korn og oliekgager til de nuværende priser med en forøget forsyning af England for øje; det kan ikke lade sig gøre.

Den engelske levnedsmiddelminister har iøvrigt et vigtigt korrektiv på, om vore priser er høje eller lave, i de priser, der betales engelske landmænd. Mælkeprisen i England er 59 øre pr. liter mod ca. 35 øre i Danmark, baconprisen 4,56 kr. pr. kg mod ca. 4,10 kr., ægprisen 5,71 kr. pr. kg mod 3,15 kr.; disse priser vidner ikke om, at 7½ pct. prisforhøjelse for danske produkter ville være uberettiget, og de viser også, at England ikke løber fare for at betale for en ineffektiv produktion. Der har været udtalelser fremme fra engelske landøkonomer om, at vort landbrug ikke var så effektivt og vel mekaniseret som det engelske. Priserne tyder ikke på, at det er rigtigt.

Nu er det jo ikke alene de for lave danske eksportpriser, det er galt med i den dansk-engelske samhandel, men også de høje engelske eksportpriser på kul, jern og andre vigtige varer. Dette skæve prisforhold vil naturligvis føre til, at man fra dansk side gør, hvad man kan, for at frigøre sig for afhængigheden af det engelske marked. Efter de bristede smørprisforhandlinger i sommer fremkom mange skarpe angreb på langtidskontrakterne; der var i udtalelserne megen smækken med dørene og skarpe fordømmelser, som imidlertid ingen steder har hjemme. Vi er eksportmæssigt afhængige af England, som det forsyningsmæssigt er afhængigt af os, ligesom det modsatte holder stik. Disse kendsgerninger burde være baggrund for en ordning af det handelsmæssige samkvem på en loyal og fair måde.

På baggrund af udviklingen af vore eksportforhold er det

med interesse, man følger det betydningsfulde arbejde, der udføres af De danske Mejeriers Fællesorganisation samt af andre andelsforeninger og private eksportører for at udvikle nye markeder. Fællesorganisationen har i årets løb udsendt en markedsanalyse for Sydamerika m. fl. lande og har stillet sine erfaringer til handelens rådighed, ligesom man har arbejdet videre på en dollarseksport af ost. Hele dette arbejde må hilses med uforbeholden anerkendelse, og selv om resultaterne foreløbigt kun kan være begrænsede, åbner de dog et perspektiv for større albuerum for vor eksport.

I foråret vakte det en del bestyrtelse, da U. S. A. pludselig udsendte tilbud om billige varer fra de store, bristefærdige lagre, man har bygget op under den amerikanske støttepolitik for landbrugsvarer. Ialt var der pr. 30. juni opkøbt lagre for $3\frac{1}{2}$ milliard dollars af korn, smør, mælk, æg o. s. v. Det var et forsøg på dumping, omend under en vis forklædning. Det ser ikke ud til, at man havde videre held med planen på grund af dollarsituationen, som ikke tillod interesserede lande at købe, men den fremkaldte dog protester fra lande, der følte deres eksportinteresser truede. Det er muligt, at den ændrede internationale situation og oprustningen vil gøre det muligt at likvidere de store lagre, uden at det får forstyrrende virkninger, men ellers må man naturligvis kræve, at den amerikanske prispolitik for landbrugsprodukter ikke skader andre lande i deres erhverv. Det må dog bemærkes, at Danmark som flere andre lande har nydt fordele af salg fra de amerikanske lagre, idet vi overtog et betydeligt kvantum skummetmælkspulver til foderbrug til en gunstig pris.

I årets sidste halvdel fandt der en stigende forværring sted i vort lands samhandelsforhold med udlandet, som understreger vor økonomis stærke afhængighed af samhandelen mellem landene. På grund af den i Koreakrigens kølvand følgende stærkt forcerede oprustning er der opstået en meget vanskelig situation på råstofmarkederne. Således er ikke alene priserne steget voldsomt, men selve forsyningsmulighederne er blevet stærkt begrænsede på grund af de store oplagringsopkøb, som er gennemført af U. S. A. og andre magter. Under disse omstændig-

heder har man fundet det påkrævet at drøfte gennemførelsen af en allokering af vigtige råstoffer, men det ser ikke ud til, at man i disse drøftelser har medtaget landbrugsråstoffer.

FAO drøftede dette spørgsmål på sin i november afholdte generalforsamling, men mente det ikke hensigtsmæssigt, at organisationen tog noget initiativ til en genoptagelse af den allokeringsordning for landbrugsvarer, som bestod efter den sidste krig.

Landbrugets eksportorganisationer.

Det var en begivenhed af stor og vidtrækkende betydning, der fandt sted den 1. april, da landbrugets organisationer ved udløbet af loven om udførsel af landbrugsprodukter overtog organiseringen af landbrugseksporten. Med lovens udløb ophævedes de af landbrugsministeren nedsatte eksportudvalg, der siden først i trediverne havde varetaget eksporten og i lange perioder tillige en væsentlig del af hjemmemarkedets forsyning med landbrugsprodukter, og de erstattedes med de på landbrugsorganisationernes initiativ organiserede eksportudvalg. Disse er sammensat af repræsentanter for alle de i produktionen, forædlingen og omsætningen interesserede parter. Der stod megen gny om denne nyordning, men det må betragtes som en selvfølge, ja nødvendighed, at der findes en ordnende hånd for afsætningen af landbrugsprodukter, og når man fandt det formålstjenligt at ophæve den tidligere ved statens foranstaltning etablerede eksportordning, måtte der sættes noget andet i stedet, og det blev altså landbrugets egne eksportudvalg.

Denne nyordning har, set fra landbrugets synspunkt, sine fordele, som den har sine mangler. I den udstrækning, landbruget behersker afsætningen igennem de nye eksportudvalg, kan man i højere grad end tidligere suverænt gennemføre sådanne foranstaltninger, som man finder fordelagtige og hensigtsmæssige. Gennemførelsen af vigtige beslutninger beror ikke mere i almindelighed på landbrugsministerens eller rigsdagens sanktion. Dette er visselig en betydelig fordel, men for at opnå denne har man måttet give afkald på den generelle myndighed, man

under den tidligere ordning besad over samtlige producenter og eksportører. Den nye ordning hviler helt på frivillighedens grund, hvilket i sidste instans vil sige på landmændenes erkendelse af ordningens nødvendighed og den loyalitet og disciplin, hvormed de slutter op om den. Endvidere har eksportudvalgene i fremtiden selv det hele og fulde ansvar; man kan ikke mere henholde sig til de af landbrugsministeren eller rigsdagen truffene beslutninger og givne bemyndigelser.

Efter de offentliggjorte aftaler og vedtægter er de nye eksportorganisationers opgave en ordnet gennemførelse af afsætningen eller »orderly marketing«. De er åbne for enhver, der enten af landbrugsministeriet er autoriseret som eksportør af mejeri- og slagteriprodukter, æg, fjerkræ og kartofler, eller som driver erhvervsmæssig handel med heste og kreaturer. I vedtægterne er fastsat en række generelle regler for eksportorganisationernes virksomhed, men det ligger i sagens natur, at de er holdt i vage vendinger, og at den af udvalgene udviklede forretningsgang og fulgte politik må bygges op på erfaringen. Det er ikke på vedtægterne, man kan bedømme de nye organisationer, men på deres fremgangsmåder og resultater.

Det er som sagt en regulering af afsætningen, man primært vil gennemføre ved hjælp af de nye eksportorganer, og dette er i sig selv en nyttig og nødvendig opgave. Men i virkeligheden er der et videre perspektiv i hele nyordningen, fordi en reguleret afsætning faktisk forudsætter en reguleret produktion. Der er ikke på noget sted i de offentliggjorte vedtægter talt om produktionsregulering, men en af landbrugets førstemænd, folketingsmand *Hans Pinstrup*, har udtalt sig ganske klart om dette problem. I sine foredrag på det jyske og sjællandske delegeretmøde udtalte han, at »produktion og udbud må afpasses efter købsønsker«, og »forbindelsen må uløseligt være knyttet mellem produktionens størrelse og købsønskerne og udvidelse ske i nøje kontakt med de salgsmuligheder, der indvindes, og sådan at produktion og kvalitet svarer til købsønsker og salgsmuligheder«.

Med disse og flere lignende vendinger er der sagt farvel til en epoke i dansk landbrugs historie i rigtig erkendelse af, at

den frie og uhæmmede konkurrence ved produktionen og afsætningen af landbrugsprodukter ikke mere er hensigtsmæssig, men må erstattes af orden og organisation. Om det så er muligt at få det meget store flertal af landmænd til frivilligt at indordne deres produktion under en fælles vilje er en anden sag.

Fra landbrugsorganisationerne har man tilbagevist den opfattelse, at de nye eksportorganer skulle være monopoler, vel sagtens fordi ordet monopol har en dårlig klang og i den offentlige bevidsthed ofte står som udtryk for økonomisk udbytning af forbrugerne. Men der findes dog også mange nyttige monopoler organiseret af det offentlige, med offentlig godkendelse eller af private. Man erindre sig f. eks. svineordningen, sukker-, sprit- og kartoffelmelsordningerne. Det beror helt på den politik, monopolerne følger, om de kan kaldes nyttige eller skadelige, og hvis der ikke i det foreliggende tilfælde er tale om monopolistiske ordninger, må man virkelig befrygte, at de nye eksportorganer slet ikke vil føre til det ønskede mål, men det fremgår da også af de offentliggjorte vedtægter, at eksportudvalgene bl. a. har ret til at fastsætte eksportmængder samt minimumspriser, og man burde derfor hellere gøre en dyd af nødvendigheden ved at erklære, at det monopol eller ikke-monopol drejer sig om samfundsnyttige foranstaltninger, hvilket vil kunne blive helt i overensstemmelse med sandheden.

Arbejdskraften i landbruget.

Medens der i fjor var nogen antydning af en stabilisering i landbrugets arbejdsstyrke, var der igen i år en tilbagegang, omend af mindre omfang end den, der var så karakteristisk for en årrække i fyrrerne. Ved tællingen i juli opgjordes antallet af faste medhjælpere, hjemmenværende børn over 14 år og fremmede medhjælpere til ialt 195 600 mod 202 900 i fjor eller en tilbagegang på 7300. Der var imidlertid en lille fremgang i løse medhjælpere på 1800, således at tilbagegangen i den samlede arbejdsstyrke fra 1949 var 5500.

Når man går ud fra tællingerne i juli, har tilbagegangen i landbrugets faste og løse medhjælp siden 1939 været 93 600 ar-

bejdere, men efter Statistisk Departements opgørelse af helårsarbejdere har der været en afgang på 89 500 helårsarbejdere. Imidlertid har der det sidste par år fundet en forøgelse sted i den af familien ydede arbejdsindsats, og resultatet er derfor, at antallet af helårsarbejdere ialt i landbruget for 1949/50 opgjordes til 397 800 mod 478 600 i 1938/39 eller 80 800 færre.

Som fremhævet i en tidligere årsoversigt har der fundet en relativt stærk nedgang sted i antallet af unge, der tager beskæftigelse i landbruget. Af unge mænd 16 år og derunder taltes i juli i år 24 300 mod 41 300 i 1939 eller en tilbagegang på 41 pct. For unge piger 17 år og yngre taltes for de samme år 21 500 og

Arbejdskraften i landbruget.
Det statistiske Departements tællinger.

	Børn, slægtninge		Ugifte medhjælpere		Faste daglejere		Ialt fast medhjælp	Løse medhjælpere	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
1939	61 800	46 300	109 900	45 900	15 000	8 000	286 900	16 400 ¹⁾	3 600
1949	45 100	28 300	75 300	30 500	17 800	5 900	202 900	14 800	3 400
1950	44 300	25 800	73 900	29 300	17 600	4 700	195 600	16 800	3 200
1950-1949	-800	-2 500	-1 400	-1 200	-200	-1 200	-7 300	+2 000	-200

1) Tallene er anslået, da der i 1939 ikke foretoges optælling af midlertidig medhjælp på tællingsdagen, men kun af antal arbejdsdage, præsteret af midlertidige medhjælpere i året forud for tællingsdagen.

35 400 eller en tilbagegang på 40 pct. De unge mænd under 16 år udgjorde i 1950 18 pct. af de faste mandlige medhjælpere mod 22 pct. i 1939. Denne udvikling fører af sig selv til en tilbagegang i arbejdsstyrken, hvis man ikke forøger antallet af ældre karle og daglejere, og vilkåret for en sådan forøgelse er højere løn, for det første fordi det er fuldvoksen arbejdskraft, der skal beskæftiges, og for det andet for at forhindre, at denne kategori af arbejdskraft søger over i anden erhvervsvirksomhed. Det er derfor ikke overraskende, at lønnen i 1950 steg i forhold til året før og procentisk mest for karle på 21 år og derover. Lønstigningen for denne gruppe var ca. 5 pct. og for de helt unge et par procent, men alligevel er lønstigningen siden trediverne for de yngre og helt unge medhjælpere betydelig

større end for ældre karle, hvilket er udtryk for den stærke tilbagegang i antallet i de unge aldersklasser. Efter foreliggende oplysninger lå lønningerne meget faste til november skiftedag, og som den almindelige beskæftigelsessituation og prisudvikling tegner sig, må man på baggrund af den fortsatte forholdsvis lave tilgang af unge mennesker til landbruget og landbrugsproduktionens størrelse forudsætte fortsat lønopgang i det kommende år.

I årets første halvdel kom væsentlige arbejdsproblemer op til forhandling mellem Landarbejderforbundet og Arbejdsgiverforeningen for Land- og Skovbrug. Forhandlingerne indlededes i januar og drejede sig bl. a. om arbejdstidens længde, arbejds-løn og udskillelse af bolig fra arbejdskontrakten. Som forhandlingerne skred frem, viste det sig, at der var mulighed for at opnå enighed på de væsentligste punkter undtagen om arbejdstiden, som Landarbejderforbundet havde krævet nedsat til 8 timer daglig, et krav de ikke ønskede at fravige, og som arbejdsgiverne ikke ville imødekomme. Efter at alle forsøg på forlig var bristede, og efter at strejkevarsel fra Landarbejderforbundet over for roearbejdet var besvaret med lockoutvarsel fra arbejdsgiverne, blev spørgsmålet ført ind i rigsdagen, der sidst i maj afgjorde det ved en lov. Ved denne lov blev arbejderne krav om 8 timers arbejdsdag ikke imødekommet, men det blev ved loven stillet i udsigt, at arbejdstiden skulle behandles i en særlig kommission.

På baggrund af denne strid kunne man fristes til at stille det spørgsmål, om det ikke skulle være muligt at ændre synspunktet på 8-timersdagen som generel arbejdstidsnorm. Arbejdsforholdene varierer så stærkt fra erhverv til erhverv, at man må synes, at det ikke er rimeligt, at arbejdstiden skal være ens overalt. Der er således meget betydelig forskel på arbejdsforholdene i en fabrik, hvor arbejderne dag efter dag holdes i uafbrudt og ensformig beskæftigelse af maskintempoet i alle arbejdstidens timer, og i landbruget, hvor arbejdet er stærkt vekslende, både i henseende til tempo og art og ofte afbrydes af vejrets luner. Endvidere har landbrugets arbejdere den store fordel, at det store flertal bor på eller ved gårdene, så-

ledes at de ikke har noget tidstab ved færdsel til og fra arbejdsstedet, og endelig er den effektive arbejdstid betydelig kortere end den normerede arbejdsdag, fordi så meget tid medgår til færdsel, kørsel og afbrydelser. Arbejdstiden kan derfor være noget længere i landbruget end i de fleste andre erhverv uden at virke hverken psykologisk eller fysiologisk mere trættende, og uden at arbejderen mister noget af den fordel, som den kortere arbejdsdag betyder for ham.

Det må i denne forbindelse også tages i betragtning, at det virkelig hårde slid i landbrugsarbejdet er blevet stærkt begrænset i tidens løb ved hjælp af mekaniske hjælpemidler, og at man på dette område netop står midt i en betydningsfuld udvikling.

Der er ingen tvivl om, at arbejdstiden i landbruget, som forøvrigt også i andre erhverv, i tidligere tid var unødigt lang, fordi de fleste mennesker ganske simpelt ikke kan arbejde hårdt og intensivt 10—12 timer i døgnet. Arbejdstempoet tilpasser sig derfor til den lange arbejdsdag, og man får lige så meget arbejde udført ved en kortere og rationelt tilrettelagt arbejdsdag. Men der er en kant, og når den passerer, betyder yderligere arbejdstidsforkortelse lønforhøjelse og iøvrigt vanskeligheder med at gennemføre produktionen. Det sidstnævnte forhold gør sig særlig gældende i landbruget, hvor husdyrenes pasning ikke lader sig tilpasse til en otte-timers-dag. For landbrugsproduktionen er det endvidere af afgørende betydning, at man producerer med solens gang. Det er om sommeren, hele den værdiskabelse finder sted, som alle parter skal leve af, og både arbejdsgivere og arbejdere må have en fælles interesse i, at vækstperioden udnyttes bedst muligt, thi kun derved kan indtjeningen blive højest mulig.

Det er et problem i denne sag, om arbejdernes opfattelse ikke i betydelig grad er påvirket af prestige-hensyn. Landarbejderens sociale stilling har op til vor tid ikke været særlig højt estimeret, fordi han tjente en lavere løn for en betydelig længere arbejdsdag end andre arbejdere, og landarbejderens mål var at nå den samme sociale stilling, som hans kolleger i andre erhverv. I den sidste halve snes år har landarbejderen imidlertid opnået en

meget betydelig forbedring af sine arbejdsvilkår. Arbejdstiden er blevet kortere, og lønnen er blevet forbedret relativt mere end i noget andet erhverv. Under disse vilkår er det spørgsmålet, om arbejderne ikke kan akceptere en noget længere nominal arbejdstid i landbruget end 8-timers-dagen uden at føle sig socialt dårligere stillet end arbejderne i andre erhverv.

Arbejdsforhandlingerne i landbruget er ejendommelige ved, at de føres imellem en forholdsvis fåtallig fraktion af arbejdsgivere og arbejdere, medens de resultater, arbejdsaftalerne, der fremgår af forhandlingerne, har en tydelig tendens til at få gyldighed for hele erhvervet. Dette ses tydeligt, f. eks. af aftalerne om akkord i roer og dagløn for daglejere, som får almindelig anvendelse, og lignende virkning kan forudses for arbejdstidsaftaler, som ret hurtigt vil påvirke arbejdstiden i de bedrifter, hvor der anvendes fremmed arbejdskraft. Derfor har det store flertal af arbejdsgivere i landbruget, der ikke er medlemmer af arbejdsgiverforeningen, samme interesse i de kollektive aftaler som arbejdsgiverforeningens medlemmer, ja aftalerne, især hvad arbejdstiden angår, har vel endda større betydning for disse mange ikke-medlemmer, fordi de overvejende repræsenterer landbrug, hvor der kun beskæftiges en enkelt eller nogle få arbejdere, og i disse brug vil en forkortelse af arbejdstiden volde betydelig mere ulempe end i de større og store brug, som har visse muligheder for gennem organiseringen af arbejdsdagen og arbejdet at overkomme de vanskeligheder, en kortere arbejdsdag medfører, selv om det naturligvis betyder en forøget omkostning. Derfor er forhandlingerne om arbejdstiden et problem, som ikke blot vedrører organisationens medlemmer, men har bud til hele erhvervet.

Landbrugets økonomiske resultat.

Det afsluttede år blev i økonomisk henseende særdeles tilfredsstillende, ja, et af de bedste år, landbruget har haft. Årsagerne hertil var fornemmeligt de gode produktionsvilkår, der har udmærket de tre sidste høstår, og som har gjort det muligt at bringe produktionen op på et betydeligt omfang, men medvirkende til det gode resultat var også de anselige indførsler af

råstoffer, som det lykkedes at gennemføre under Marshallplanen, og som virkede stærkt forøgende på udnyttelsen af de store hjemmeavlede grovfodermængder.

Driftsåret 1949/50, der kom til at nyde godt af de to frugtbare vækstsæsoner 1949 og 1950 samt en mild vinter, måtte blive særdeles gunstig. Høstudbyttet var i 1949 ialt 132,5 mill. afgrødeenheder eller 18 mill. større end i 1948 og 34 mill. afgrødeenheder eller 34 pct. større end 1947. Hertil kommer virkningen af en forøget indførsel af oliekgær, korn og kunstgødning, således at produktionen kunne forøges betydeligt i forhold til året før. Så vidt man kan skønne af de af Landøkonomisk Driftsbureau offentliggjorte driftsresultater, blev produktionen i 1949/50 forøget med ca. 16 pct. i forhold til 1948/49.

Priserne derimod viste nærmest en faldende tendens. Driftsbureauets prisindeks for husdyrprodukter var i 1949/50 318 mod 330 året før, altså lige ved 4 pct. lavere, derimod steg prisindekset for planteprodukter fra 284 i 1948/49 til 349 i 1949/50 eller med 23 pct., og det samlede resultat blev et prisindeks på 321 i 1949/50 mod 325 i 1948/49. Landbrugets gode økonomiske resultat i året 1949/50 skyldes altså udelukkende produktionsforøgelsen, som på sin side væsentligst må tilskrives den gode høst.

Efter Driftsbureauets beretning blev *bruttoudbyttet* for 1949/50 1 890 kr. pr. ha mod 1 644 kr. året før eller en forøgelse på 246 kr. Bruttoudbyttet fra planteavlens gik tilbage med 13 kr. pr. ha fra 342 kr. til 329 kr., men bruttoudbyttet fra husdyrholdet forøgedes med 263 kr. pr. ha fra 1260 til 1523 kr. Denne forøgelse fremkom ved en forøgelse af bruttoudbyttet af kvæg med 99 kr., af svin med 156 kr. og af fjerkræ med 11 kr., medens bruttoudbyttet af heste faldt med 3 kr. fra 15 kr. til 12 kr. I overensstemmelse med, at fremgangen i bruttoudbyttet skyldes en forøget husdyrproduktion, har forøgelsen pr. ha været stigende med aftagende brugsstørrelse og størst i landets vestlige egne.

Driftsomkostningerne steg i forhold til året før med 153 kr. pr. ha fra 1427 til 1580 kr. Der var en forøget udgift til folkehold på 26 kr., og familiens vederlag forøgedes med 18 kr., således at arbejdsomkostninger ialt steg fra 637 kr. til 681 kr.

pr. ha. Foder- og vareforbrug forøgedes med 72 kr. fra 466 kr. til 538 kr., vedligeholdelse steg med 30 kr. fra 169 kr. til 199 kr., og andre omkostninger med 7 kr. fra 155 til 162 kr., alt pr. ha.

På grund af den betydelig større forøgelse i bruttoudbytte end i driftsomkostninger var der en god fremgang i nettoudbyttet, som i 1949/50 blev 310 kr. pr. ha mod 217 i 1948/49. Landbrugskapitalen var 4 831 kr. efter handelsværdi eller 193 kr. højere end året før, og forrentningsprocenten blev derefter 6,4 mod 4,7 året før. Beregnet efter den såkaldte investerede kapital, der er 20 års gennemsnit af handelsværdien, og som for 1949/50 var 3 435 kr. pr. ha, blev forrentningsprocenten 9 mod 6,5 året før.

Hvorledes det forbedrede driftsresultat har givet sig udtryk i landmændenes indtægter af ejendommene ses af følgende opstilling.

Familiens arbejdsfortjeneste er forskellen mellem bruttoud-

Familiens arbejdsfortjeneste, indtægt af ejendommen og forrentningsprocent i gnsn. pr. ejendom.

	Under 10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50—100 ha	Over 100 ha
Familiens arbejdsfortjeneste.						
1949—50	6 278	8 610	11 093	14 516	19 193	52 220
1948—49	5 225	6 847	9 344	10 915	12 988	36 051
	+1 053	+1 763	+1 749	+3 601	+6 205	+16 169

	Indtægt af ejendommen.					
1949—50	7 308	10 164	13 500	17 764	23 560	65 904
1948—49	6 264	8 442	11 786	14 225	17 461	49 661
	+1 044	+1 722	+1 714	+3 539	+6 099	+16 243

	Forrentningsprocent efter handelsværdi.					
1949—50	4,8	6,4	6,4	7,1	7,3	8,9
1948—49	3,4	4,3	5,1	5,3	5,0	7,0

Forrentningsprocent efter handelsværdi, landsdele.

	Sjæl- land	Syd- øer	Fyn	Øst- jylland	Midt- jylland	Nord- jylland	Vest- jylland
1949—50	5,9	7,8	6,3	5,5	6,4	5,2	6,3
1948—49	4,6	7,3	4,9	3,9	3,0	3,9	5,0

bytte og driftsomkostninger, efter at der til disse er lagt 5 pct. rente på den investerede kapital og fratrukket vederlag for familiens arbejde og driftslederløn. Beløbet angiver altså, hvad der er til aflønning af brugerfamilien, efter at alle andre produktionsydelse er betalt. Arbejdsfortjenesten ses at være steget betydeligt og relativt mere for de større ejendomme end for de mindre. Indtægten af ejendommen er arbejdsfortjenesten plus renter af egenkapitalen og er beregnet ved fra indtægten af den gældfri ejendom at fratække betalte renter. Om dette rentebeløb foreligger der ikke oplysning siden driftsåret 1947/48; da gælden efter Statistisk Departements opgørelse er steget ca. 8 pct. fra 1947 til 1949, er den for året 1947/48 opgjorte renteudgift forhøjet med 10 pct. Stigningerne i indtægten af ejendommen må naturligvis i det store og hele have samme tendens som stigningen i arbejdsfortjenesten. Men alt i alt viser begge beregninger, at der har været et særdeles gunstigt resultat i 1949/50 for alle brugsstørrelser.

Anvendes forrentningsprocenten til belysning af driftsresultatet, ser man af de nederste linier i opstillingen, at fremgangen i rentabilitet har været nogenlunde af samme relative størrelse i de forskellige størrelsesgrupper, omend forrentningsprocenten er stigende med voksende brugsstørrelse, som det har været tilfældet den sidste halve snes år. For de enkelte landsdele er der derimod en betydelig variation i fremgang i rentabilitet, alt i overensstemmelse med stigning i høstudbyttet og deraf følgende fremgang i forædlingsproduktionen. Mindst har stigningen været på de sydlige øer, der dog møder med den højeste forrentningsprocent, og størst har stigningen været i Midtjylland.

Trods den meget væsentlige forbedring i landbrugets økonomiske stilling i 1949/50 såvel som i 1948/49 anføres det almindeligt, at landbrugets likviditet er anstrengt, således at korte betalingsforpligtelser til leverandører og pengeinstitutter er stigende. Årsagen hertil er ikke forøget privatforbrug, men stærkt forøgede investeringer. Statistisk Departement har opgjort landbrugets investeringer for årene 1946—49 og har i Statistiske Efterretninger offentliggjort følgende tal derom:

Landbrugets investeringer 1946—49.

Mill. kr.

	Bruttoinvesteringer			Nettoinvesteringer		
	Bygninger, maskiner, anlæg	Besætninger	Ialt	Bygninger, maskiner, anlæg	Besætninger	Ialt
1946	250	÷ 53	197	105	÷ 53	52
1947	280	÷ 211	69	105	÷ 211	÷ 106
1948	333	88	421	154	88	242
1949	430	175	605	219	175	394
	1293	÷ 1	1292	583	÷ 1	582

Bruttoinvesteringerne omfatter investeringer såvel til vedligeholdelse som nyanskaffelser, medens nettoinvestering er forskellen mellem bruttoinvestering og vedligeholdelse. Tallene viser, hvad landmændene har brugt en del af deres sparepenge til de sidste fire år. I de to sidste gode har man forøget både vedligeholdelsesudgifterne og nyinvesteringerne meget stærkt. Vedligeholdelsesudgifterne afholdes på driftsregnskabet, men nettoinvesteringerne andrager ialt for de fire år 582 mill. kr.

Landbrugets gode økonomiske resultat for det sidste par år har været et stående problem i den offentlige debat, og man har indtrykket af, at mange kredse i befolkningen efterhånden har fået en temmelig skæv opfattelse af landbrugets økonomiske stilling og den indkomst, erhvervet opnår i sammenligning med andre erhverv. Den løbende diskussion drejer sig stort set om to spørgsmål, dels om selve erhvervets indtjening og dels om den skat, landmændene betaler. For det sidste spørgsmåls vedkommende er det en meget udbredt opfattelse, at hvis landmændenes indtægter blev opgjort lige så nøjeregnende som for fastlønnede, ville landbrugets skatter blive forøget så stærkt, at det ville betyde en mærkbar lettelse for andre borgere. Man forregner sig nok noget på dette punkt, fordi det store flertal af landmænd kun har relativt lave indtægter, selv om de opgives pinligt nøjagtigt. Hertil kommer, at en stor del af de kommunale udgifter afholdes af skatter på fast ejendom, af hvilken landbruget betaler sin store part.

I denne diskussion om landbrugets skatteevne og skattebe-

taling er det gamle krav om tvungen bogføring for landbruget blevet rejst med fornyet styrke, og det synes denne gang at have vundet tilslutning også fra kredse, som tidligere har afvist det, idet man mener, at der må skabes ro om denne sag, og det bliver der kun ved at indføre bogføringspligten.

Man kan hertil sige, at en pålagt pligt, som der her er tale om, altid må virke som en ulempe, som dog nok kunne overvindes af flertallet af landmænd, hvis den ikke blev for vidtgående og dermed for tidsrøvende. Arbejdsvilkårene er nu en gang forskellige i et landbrug og i en butik, og landmændene har ikke mulighed for i dagens løb at føre regnskabsbøgerne a jour; det må vente til dagen er slut. Noget andet er imidlertid, om man vil opnå det tilsigtede med den tvungne bogføring: at få opgivet skatteindtægten mere nøjagtigt. Erfaringen fra de andre erhverv med tvungen bogføring tyder ikke på det, og man kan næppe vente, at moralen forbedres, fordi man tvinger folk til at føre regnskab.

Om det andet stærkt diskuterede problem, landbrugets indtjening, kan man nå til visse slutninger på grundlag af de af Statistisk Departement foretagne beregninger af nationalindkomsten. Materialet er offentliggjort i Statistiske Meddelelser og i Danmarks nationalbudget for 1950. Der foreligger oplysninger om værdien af de forskellige erhvervs produktion og om deres bidrag til bruttonationalproduktet, som er produktionens værdi minus værdien af de til produktionen medgående råstoffer og materialer. Bruttonationalproduktet er ikke det samme som indtægten, men det giver alligevel holdepunkter for bedømmelse af, hvorledes indtjeningen fordeler sig på de forskellige erhverv.

	1930	1939	1947	1948	1949
Bruttonationalprodukt, mill. kr.	5 186	7 311	16 909	18 162	19 373
Landbrugets bruttoprodukt, mill. kr.	1 051	1 255	2 747	3 067	3 562
do. i pct. af bruttonationalprod.	20,3	17,2	16,2	16,9	17,3
Landbrugsbefolkning i pct. af samlet befolkning	29	25	?	?	21
Landbrugets arbejdsstyrke i pct. af samlet arbejdsstyrke	?	?	25	24	24

Tallene må ikke tages for bogstaveligt, thi dels er sådanne beregninger behæftet med nogen usikkerhed, dels ser det ud til, at beregningsgrundlaget for de senere år ikke er helt det samme som før krigen. Men tallene kan dog bruges til at vise, at indtjeningen i landbruget her i landet, og det samme er tilfældet i andre lande, fra hvilke der foreligger lignende oplysninger, udgør en betydelig mindre del af nationalindkomsten, end landbrugsbefolkningen udgør af den samlede befolkning, og dette holder stik for det meget gode år 1949 som for de foregående år, og selv om landbrugets andel af eller bidrag til bruttonationalproduktet forøgedes i 1948 og 1949 i forhold til 1947, var det dog kun 17,3 pct. mod 17,2 pct. i 1939.

Hvorledes rimer nu dette med den kendsgerning, at landbrugets indkomster notorisk er steget stærkere end indkomsterne i de andre erhverv siden 1939? Ja, forklaringen er delvis givet med de anførte tal, som viser, at landbrugets bidrag til bruttonationalindkomsten procentisk er forholdsvis uforandret, men landbefolkningens andel af den samlede befolkning er gået tilbage, således at der er blevet færre til at dele det samme relative udbytte. I 1940 var landbrugsbefolkningen 975 000 personer, men i 1950 er den anslået til 880 000 personer, og da tilbagegangen navnlig har fundet sted i den lønnede medhjælp, må landmændenes indtægter være steget relativt stærkere end tilbagegangen i befolkningen. Hertil føjer sig så det væsentlige forhold, at nogle af landbrugets store udgiftsposter ikke er forøget under krigen. Det gælder fornemmelig for renteudgifterne som man løseligt kan anslå til 200 mill. kr. Hvis renteudgifterne var steget proportionalt med landbrugspriserne, ville de have andraget ca. 500 mill. kr. i 1949, men de androg kun godt 200 mill. kr. Og endelig må det tilføjes, at produktiviteten i produktionen er steget meget betydeligt, hvilket fremgår af de i et forudgående afsnit anførte kendsgerninger, som viser, at indførselskvoten er faldet stærkt.

Det er en almindelig mødt opfattelse, at landbruget har fået særlige fordele igennem prisudviklingen siden 1939, og det lader sig ikke benægte, at landbruget som alle andre ejendomsbesiddende erhverv har tjent betydeligt på inflationen, og at priori-

tetsejerne har måttet yde et betydeligt bidrag til landbrugets indtægtsstigning, men når man vil opgøre sagen erhvervene imellem, har prisstigningen på landbrugsprodukter stadig været mindre end prisstigningen på de fleste andre varegrupper. Således var engros-pristallet i oktober 1950 306 mod 100 i 1935, medens det af Landøkonomisk Driftsbureau beregnede pristal for landbrugsprodukter med samme basisår var 294. Resultatet bliver derefter, at landbruget som debitor har haft en fordel af inflationen, men at dets relative indkomstforøgelse derudover skyldes en mere effektiv produktion, og den derved indvundne fortjeneste er ikke alene fuldt legitim, men særdeles påskønnelsesværdig.

Den megen diskussion om landbrugets økonomi har atter fremkaldt adskillige protester fra landmænd mod, at landbruget offentliggør sine regnskabsresultater. Man forstår meget vel denne reaktion, men hvorledes ville kritik og diskussion have formet sig, hvis man ikke havde haft netop regnskabsresultaterne at fremlægge år for år. De viser, at landbruget må tage dårlige med gode år, og at landbrugets økonomi ikke alene er afhængig af konjunkturerne, men også af klimaets luner. Forøvrigt vil man ikke kunne hemmeligholde landbrugets faktiske indtjening ved at undlade at offentliggøre regnskabsresultaterne. Statistisk Departement råder over så fuldstændige statistiske oplysninger og har udviklet sådanne beregningsmetoder, at man med en ret betydelig sikkerhed kan beregne de enkelte erhvervs produktionsværdi og indkomst. Som nævnt er en del af disse beregninger offentliggjorte, og det kan forventes, at der efterhånden offentliggøres yderligere og endnu mere udførlige oplysninger på dette område, således at man får holdepunkter for bedømmelsen af de enkelte erhvervsgruppers faktiske indtægt, deres skattebetaling o. s. v.

Som omtalt i et foregående afsnit, kan man forvente, at produktionen i driftsåret 1950/51 bliver af omtrent samme størrelse som i 1949/50, dog nærmest noget større, og da priserne ligger lidt fastere, og visse prisforbedringer må antages at blive gennemført, skulle bruttoudbyttet blive noget højere end i det foregående år. På den anden side vil driftsomkostningerne også

ligge højere, da hele den prisstigningsbølge, der går over landet, også påvirker landbrugets omkostninger stærkt, men selv om dette tages i betragtning, vil indeværende år også give et godt resultat, omend det ikke vil blive så godt som det foregående.

Handelen med landejendomme.

Såvel omsætningen af landejendomme som ejendomspriserne viste i første halvdel af 1950 en stærkt opadgående tendens sammenlignet med året før, hvor omsætningen var aftagende og ejendomspriserne stagnerende. Årsagerne til den større aktivitet på ejendomsmarkedet og de stigende ejendomspriser må vel alene tilskrives det gode driftsresultat og forventningen om, at det vil holde også i fremtiden.

Salg af landbrugsejendomme (Statistisk Departement).

	Antal salg pr. kvartal	Huse $\frac{1}{2}$ —1 tdr. harkorn		Gårde 1—12 tdr. harkorn	
		Samlet købesum pr. td. htk.	Indeks 1935 = 100	Samlet købesum pr. td. htk.	Indeks 1935 = 100
1938	983	30 039	104	15 512	101
1948	1 886	61 073	212	30 631	199
1949	1 342	59 734	207	31 003	201
1950 1. kvartal . . .	1 495	63 183	212	33 206	206
2. »	1 826	64 760	216	34 900	213

For de to første kvartaler i 1950 var der en forøgelse i omsætningen fra året før på ca. 50 pct., og priserne er steget med 5—6 pct. Stigningen i priserne er omtrent lige stor for både fast ejendom og løvsøre; prisindekset for fast ejendom for gårde med 1—12 tdr. htk. var for året juli 1949—juni 1950 199 og for løvsøre 246, ialt 213, og de tilsvarende tal for huse var 196 for fast ejendom, 268 for løvsøre og 216 for den samlede ejendom.

De stigende ejendomspriser afsætter naturligvis deres virkning i voksende gæld, som forøgedes i 1949 med 223 mill. kr. i forhold til året før; heraf var 103 mill. kr. forøgelse af prioritetsgælden og 120 mill. kr. forøgelse i den løse gæld. Det ses af omstående talopstilling, at gælden var praktisk taget uforandret fra 1939 til 1945, men at den siden er steget med 894 mill. kr., hvoraf 604 mill. kr. er prioritetsgæld, og 290 mill. kr.

er løst gæld. I forrige afsnit omtaltes det, at nyinvesteringerne i landbruget er opgjort til 582 mill. kr., og omend en del af gældsforøgelsen skyldes disse store investeringer, er der dog ingen tvivl om, at hovedparten kommer fra de stærkt forøgede ejendomspriser.

Landbrugets gæld (Statistisk Departement).

	Landbrugs- kapitalens handelsværdi, (panteværdi)	Prioritets- gæld, mill. kr.	Løs- gæld, mill. kr.	Gæld ialt, mill. kr.	Gæld i pct. af pante- værdi
1949	14 363	4 773	600	5 373	37
1948	13 887	4 670	480	5 150	37
1945	12 513	4 169	310	4 479	36
1939	7 457	4 152	320	4 472	60

Det fremgår af den sidste kolonne, hvor stærkt landbruget har forbedret sin økonomiske stilling under inflationen. Gældsprocenten, der før krigen androg 60, er faldet til omtrent det halve, 37. Det er denne forbedring, man må nære alvorlig bekymring for lidt efter lidt sættes over styr igennem stigende ejendomspriser og stigende forgældning, en udvikling, som den stadig fortsatte og i det sidste halve år stærkt forøgede inflatoriske bevægelse holder liv i. Det viste sig i trediverne, at der ikke alene kan opstå meget ydmygende situationer for landbruget, når erhvervet kommer i økonomiske vanskeligheder, men også at disse kan betyde en alvorlig fare for den nuværende besiddelsesmåde, og det er derfor meget at håbe, at landbrugets forgældning ikke kommer højere op, end at erhvervet kan tage selv et alvorligt tilbageslag, når det kommer.

Fra den faglige arbejdsmark.

I årets løb har *rationaliseringen* af landbrugsproduktionen gjort gode fremskridt. Udtryk herfor har man i den voksende produktion og stigende produktivitet, i de stærkt stigende investeringer og den deraf følgende forøgelse i bestanden af forskellige hensigtsmæssige produktionsmidler. Det er imidlertid og må nødvendigvis være en vanskelig opgave at indpasse meget af tidens teknik i dansk landbrug, og dette gælder i særdeles-

hed mekaniseringen. Ikke mindre end 88 pct. af vore landbrug er under 30 ha, og da forøgelse af brugenes areal ved tilløb af jord eller sammenlægning af brug er praktisk taget udelukket efter vor efterhånden meget rigoristiske lovgivning for landbrugsejendomme, er de enkelte brugere tvunget til at tilpasse den nye teknik inden for bedrifterne. Den centrale faktor i mekaniseringen, traktoren, og de til dens udnyttelse benyttede store maskiner og redskaber er imidlertid en bekostelig affære, og dens økonomiske anvendelse vil i det store flertal af landbrug kræve megen omtanke og radikal nyorganisering af bedrifterne.

Den første vanskelighed, der melder sig, er selve finansieringen af de i forbindelse med mekaniseringen såvel som rationaliseringen stående betydelige nyinvesteringer. Anskaffelse af den nye teknik er et finansproblem i brug af alle størrelser, men da ganske særligt i de mange mindre og middelstore brug. Som norm oversteg indkomsterne i disse brug selv i et godt år som det sidste driftsår ikke en 10—12 000 kr., og da f. eks. et traktorsæt let koster mere end det dobbelte, skal der flere års intensiv opsparing til for at afdrage købesummen, selv om man tager den økonomiske fordel i betragtning, som traktorens anvendelse skulle betyde. I denne forbindelse skal det fremhæves, at den fremadskridende rationalisering gør den nyordning eller nyskabelse på landbrugskredittens område, som tidligere er efterlyst her i årsoversigten, til en mere og mere påtrængende opgave. Det drejer sig om en hensigtsmæssig ordning af landbrugets halvlange kredit, som nu overvejende ydes af leverandører eller ved hjælp af korte banklån, og selv om denne kreditform kan arbejde meget tilfredsstillende, gør den det langt fra altid, fordi den skaber for megen afhængighed og usikkerhed og desuden vil have en tendens til at blive for dyr. Hvis landbruget kunne financiere den halvlange kredit igennem et af det selv ledet kreditorgan, ville det stå friere med hensyn til erhvervelsen af produktionsmidler og sikrere med hensyn til kreditbetingelser.

Men efter mekaniseringen kommer problemerne med at reorganisere bedrifterne, så den nye teknik bliver til fordel og

ikke en ekstra byrde. For at mekaniseringen skal blive fordelagtig, må den enten virke produktionsforøgende eller omkostningsbesparende eller noget af begge dele, men som produktionsforholdene ligger i dag, er det i første række omkostningsbesparelsen, der skal gøre en forøget maskinanvendelse rentabel, og det vil igen sige besparelse i arbejds løn og hestehold. Men mulighederne er her stærkt aftagende med aftagende brugsstørrelse. I nedenstående opstilling er for de forskellige brugsstørrelser efter Statistisk Årbog anført gennemsnitstallene pr. brug for antal beskæftigede helårsarbejdere, antal fremmede helårsarbejdere samt antal heste. Tallene er for både arbejdskraft og heste fra 1946, og der har siden da fundet en ret

Brugstørrelse, ha	3-5	5-10	10-15	15-30	30-60	60-120	120-240	Over 240
Antal helårsarbejdere								
pr. brug	1,2	1,5	1,9	2,5	3,8	5,8	11,7	25,6
Heraf fremmed ar-								
bejds kraft pr. brug .	0,1	0,2	0,4	1,1	2,4	4,8	11,5	25,3
Antal heste pr. brug	1,3	2,0	2,7	3,9	6,5	10,5	18,0	33,3

betydelig reduktion sted for begge områder, men det vil alligevel kunne ses, at man skal ret højt op i brugsstørrelsen, før der kan blive tale om væsentlige indskrænkninger i folkehold og hestehold, og sådanne reduktioner vil virke temmelig revolutionerende på den tilvante organisation af brugene. Det vil således medføre, at de mindre og middelstore brug i betydeligt højere grad end hidtil må passes af familien, og så vil forudsætningen endda være et meget udstrakt samarbejde om udnyttelsen af maskinerne. Et sådant samarbejde lader sig naturligvis organisere, men det begrænser på den anden side reduktionerne i hesteholdet, da der på de enkelte brug må have nogen trækraft.

Der er en betydelig forskel på den nu forløbende mekanisering og den, der fandt sted fra århundredskiftet og fremad. De maskiner, det dengang drejede sig om, var nogenlunde overkommelige i anskaffelse og gav ikke anledning til svære tilpasningsproblemer. Bl. a. havde man den meget store fordel, at man stod nogenlunde frit over for tilpasning af produktionens størrelse i de enkelte brug, og dette betød, at den arbejdskraft,

man sparede igennem maskinanvendelsen, kunne man udnytte i en forøget produktion. På grund af de forandrede afsætnings- og indførselsforhold foreligger de samme muligheder ikke mere, hvilket medfører, at mekaniseringens besparing i arbejdskraft skal være ensbetydende med en nedgang i arbejdsomkostningerne, hvilket gør hele tilpasningen meget sværere.

Det kan have nogen interesse at se, hvor langt mekaniseringen er kommet i vort naboland, Sverige, som af forskellige grunde kom før i gang og er længere fremme på dette område, end vi er her i landet. I sommer anslog man antallet af traktorer i svensk landbrug til 55 000, medens vi her i landet havde ca. 18 000. Antallet af heste i brug over 2 ha var 412 000 mod 610 000 i 1937, da mekaniseringen var ved at komme rigtig i gang. Der har altså været en tilbagegang i hesteholdet på 198 000 eller ca. $\frac{1}{3}$, og der er en tilbagegang på ca. 4 heste pr. traktor, da der allerede i 1937 fandtes et betydeligt antal traktorer.

Antal brug:	2-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	over 50 ha
Sverige	211 000	60 400	17 500	10 900	7 300
	3-10 ha	10-15 ha	15-30 ha	30-60 ha	over 60 ha
Danmark	77 900	31 400	48 800	21 900	4 500

Det anførte antal af traktorer, 55 000, må betyde, at traktor anvendelsen er almindelig i Sverige også i det mindre landbrug. Det kan således af ovenstående opstilling over antallet af landbrug i de forskellige størrelsesgrupper ses, at traktorerne må finde betydelig anvendelse i brug på 10—20 ha, da antallet af brug over 20 ha kun er 36 100.

Jævnside med mekaniseringen udgør bygningerne og de til dem knyttede anlæg et væsentligt problem i rationaliseringen, men man møder på dette område den store vanskelighed, at det er blevet så relativt dyrt at bygge, som det er, bortset fra at det kan have sine vanskeligheder at fremskaffe de for byggeri nødvendige materialer. Således har det været vanskeligt at fremskaffe den for siloopførelse nødvendige cement.

Med de relativt stærkt forøgede byggeomkostninger rejser sig det problem, om vi i landbrugsbyggeriet er inde på den

helt rigtige vej med opførelsen af de meget solide, men også meget kostbare bygninger, som endnu er regelen her i landet. I virkeligheden ved vi ikke, om alle de tekniske forbedringer og finesser, der indføres i landbrugsbygningerne, er rentable i sig selv; man bygger på disse områder praktisk taget udelukkende på skønnet uden at have faste holdepunkter at gå ud fra, og man foretager kostbare investeringer ud fra den lidet berettigede antagelse, at det, man laver, vil kunne finde anvendelse meget lang tid fremover. Da det på dette område drejer sig om meget omfattende investeringer, der ikke alene er af privatøkonomisk, men også af samfundsøkonomisk stor betydning, skulle man finde det påkrævet, at man forsøgsmæssigt søger at belyse en række af de problemer, som knytter sig til landbrugsbyggeriet. Som eksempel kan man tage silobyggeriet. Man står i dag ganske famlende over for, hvilken type silo, der vil være den bedste og billigste i brug. Det må man finde ud af ad erfaringens vej, men det er meget kostbare for den enkelte som for samfundet, end hvis man havde opført et antal siloer i forskellige konstruktioner og gjort sine iagttagelser og forsøg med dem. De ville endda ikke have været spildt, men kunne være nyttiggjort på de ejendomme, hvor de var opført, og på ganske samme måde ville det forholde sig med andre bygninger og bygningskonstruktioner, man ville undersøge forsøgsmæssigt.

Der blev i årets løb gjort gode fremskridt i det arbejde for forbedring af fodringsøkonomien i husdyrbesætningerne, der var i gang allerede i fjor. Det nye initiativ på dette område blev ansættelsen af svinefodrings- eller svineavlskonsulenter. Der synes at have været og fremdeles at være nogen vaklen i opfattelsen af, hvorledes og af hvem disse nye konsulenter skal ansættes. Da det åbenbart er slagterierne, der skal betale de nye konsulents løn, har man fra visse slagterikredse også ønsket at have afgørelsen for konsulenternes ansættelse og virksomhed. Dette ville dog føre til utilfredsstillende og lidet effektive tilstande. Det næste skridt måtte så være, at mejerierne ansatte kvægavlskonsulenter o. s. v. Det er imidlertid ikke mere splittelse i konsulentarbejdet, der tiltrænges, men

tværtimod mere koncentration og ensartethed til fordel for de landmænd og det arbejdende landbrug, der dog står bag ved alle de pågældende institutioner og organisationer.

Det må derfor siges at både alles interesse bedst, om det blev de landøkonomiske foreninger, landbo- og husmandsforeningerne, der viderefører og udvikler konsulentarbejdet efter behovet. Hvis slagterier og mejerier så yder et klækkeligt bidrag til dette arbejde, vil det give det et mægtigt skub fremad, især hvis også de landøkonomiske foreninger kunne finde frem til en koordinering af deres konsulentarbejde. Det var netop den slutning, man kom til i det udvalg, som på foranledning af Marshall-landenes organisation, O. E. E. C., besøgte vort land for at studere konsulentarbejdet og dets organisering.

Det blev i svineproduktionen, man først kom i gang med en nyskabelse i arbejdet for forbedring af fodringsøkonomien, men der udfoldes naturligvis lignende anstrengelser inden for kvægholdet og kvægfodringen. Bl. a. må nævnes det arbejde, som konsulent *Vendelbo Andersen* i Horsens har taget initiativet til med konsulentbistand ved foderplanlægning i de enkelte besætninger.

Denne indsats må anses for meget hensigtsmæssig, ikke mindst ved den diskussion, den har givet anledning til. Man må her sige, at bistand ved foderplanlægning i kvægbesætningerne i betydeligt omfang burde kunne ydes af kontrol-assistenterne, således som formanden for de sjællandske kontrolforeninger, gdr. *Johs. Andersen* har anbefalet det. Det er muligt, at kontrol-assistenterne skal have en noget bedre uddannelse og dermed følgende højere løn for at kunne yde tilfredsstillende indsats på dette område, og det ville nok også forudsætte, at kontrol-assistenternes arbejde blev koordineret under kvægavlskonsulenterne, hvorved disses vejledende indsats kunne nå videre kredse end hidtil.

Der har i årets løb vist sig en stigende efterspørgsel fra udlandet efter danske avlsdyr. Af avlssvin kunne vi antagelig udvikle en betydelig afsætning, men man finder det på dette område hensigtsmæssigt at opretholde det eksportforbud, man gennemførte for mange år siden. For kvæg derimod er der frie